

BATI KARADENİZ
KALKINMA AJANSI
West Black Sea Development Agency

Zonguldak Kestanesi ve Cevizine Yönelik Markalaşma Çalışmaları Projesi

ZONGULDAK ZİRAAT ODASI

“Efendiler! Milletimiz çiftçidir. Milletin çiftçilikteki çalışmasını yeni ekonomik tedbirlerle son hadde eriştirmeliyiz. Köylünün çalışmasının neticeleri ve verimleri kendi menfaati lehine son hadde çıkarmak ekonomik siyasetimizin temel ruhudur.”

H. Atatürk

İçindekiler

1.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	7
1.2 Araştırmanın Yöntemi	8
1.2.1 Veri Toplama Yöntemi	8
1.2.2 Analiz Ölçeği	8
1.2.3 Verilerin Analiz Yöntemi	9
1.2.4 Operasyonel Tanımlar	9
2 DÜNYADA TARIM	10
2.1 Tarımda Yaşanan Gelişmeler	11
2.1.1 Kırsal Nüfus	11
2.1.2 Tarım Alanları	13
2.1.3 Tarımda İstihdam ve Katılım Oranları	14
2.1.4 Tarımın Ekonomideki Yeri	17
2.1.5 Tarımsal Ticaret	17
2.2 Tarımsal Üretimde Mevcut Durum	21
3 TÜRKİYE’DE TARIM	23
3.1 Türkiye’de Tarımın Tarihsel Gelişimi	23
3.2 Türkiye’de Tarım Sektörüne Genel Bakış	24
3.3 Kırsal Nüfus ve Tarımda İstihdam	27
3.4 Türkiye Tarımsal Ürün Dış Ticareti	28
3.5 Tarım Sektörüne Yapılan Yatırımlar	30
3.6 Türkiye’de Tarım Politikaları	32
3.7 Tarım İşletmelerinin Amacı ve Yapısı	33
3.8 Türkiye’de Tarım Sektörünün Sorunları	34
4 ZONGULDAK’IN GENEL DURUMU	37
4.1 Zonguldak’ın Tarihi	37
4.2 Zonguldak’ın Ekonomik Yapısı	38
4.3 Zonguldak’ın Coğrafi Yapısı	39
5 KESTANE VE CEVİZ BİTKİLERİ	40
5.1 Kestane Bitkisi	40
5.2 Ceviz Bitkisi	41
6 ANKET VERİ ANALİZLERİ	43
6.1 Ceviz Anketleri Veri Analizi	43
6.1.1 Üreticilerin Genel Özellikleri	43

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

6.1.2. Arazi Özellikleri	48
6.1.3. Ceviz Yetiştirme ve Depolama Süreçleri	49
6.1.4. Ceviz Yetiştiriciliğinde Ortaya Çıkan Sorunlar.....	53
6.1.5. Satış ve Tanıtım Yöntemleri.....	54
6.2 Kestane Anketleri Veri Analizi	57
6.2.1. Kestane Toplayıcılarının Genel Özellikleri.....	57
6.2.2. Kestane Toplama ve Depolama Süreçleri.....	63
6.2.3. Kestane Toplayıcılığında Ortaya Çıkan Sorunlar.....	64
6.2.4. Satış ve Tanıtım Yöntemleri.....	64
7 PAYDAŞ GÖRÜŞMELERİ ANALİZİ.....	66
7.1. Bölgede Tarım Sektörünün Mevcut Durumu ve Geleceği	67
7.2. Bölgede Ceviz ve Kestanenin Mevcut Durumu ve Geleceği	68
7.3. Üretim Alanları ve Miktarlar	68
7.4. Pazarlama Kanalları.....	69
7.5 Talep Miktarı ve Pazarlar	69
7.6. Gelir Elde Etme	70
7.7. İstihdam	70
7.8. Tarımsal Örgütlenme.....	70
7.9. Markalaşma Adımları.....	70
7.10. Tarımın Stratejik Önemi.....	71
7.11. Kurumlara Düşen Görevler	71
8 GZTF ANALİZİ.....	72
Güçlü Yönler	72
Zayıf Yönler	72
Fırsatlar.....	72
Tehditler	72
9 SONUÇ.....	73

Tablolar Listesi

Tablo 1. Dünyada Kırsal Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)	11
Tablo 2. OECD Üye Ülkelerinde Kırsal Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)	12
Tablo 3. OECD Ülkeleri Tarım İstihdam Oranları (%)	15
Tablo 4. Tarımın GSYİH'deki Payı, AB-27 Ülkeleri, 2011	19
Tablo 5. Dünya Tarım Piyasalarında İhracat	20
Tablo 6. Türkiye'de Tarım Alanları (Bin hektar)	26
Tablo 7. Gıda Maddeleri Dış Ticareti (Milyon dolar)	30
Tablo 8. Tarım Sektörüne Yönelik Sabit Sermaye Yatırımı	31
Tablo 9. Zonguldak İl Geneli Nüfus Bilgileri	37

Grafikler Listesi

Grafik 1. Dünya'da Kırsal Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)	11
Grafik 2. Dünya ve OECD Üye Ülkeleri Kırsal Nüfus Oranları (%)	13
Grafik 3. Dünyada Yıllar İtibarıyla Tarımsal Alan Oranları (%)	14
Grafik 4. Tarımda İstihdam (%)	14
Grafik 5. OECD Ülkeleri Tarımda İstihdam Oranları (%)	15
Grafik 6. Tarımdaki İstihdamın Toplam İstihdama Oranı, 2011	16
Grafik 7. Yıllara Göre Tarımın GYSİH'ye Katkısı	17
Grafik 8. Dünya Tarım Piyasalarında İhracat	20
Grafik 9. Dünya Tarım Piyasalarındaki Başlıca Ülkelerin Üretim Payları	22

1 ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Dünyamızın bugün geldiği konumda ülkeler arasındaki sınırların kalkması ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, ticari faaliyetler değişim göstermekte, alışkanlıklar her geçen gün farklılaşmaktadır. Eskiden beri süre gelen geleneksel yüz yüze ticaret, günümüzde yerini çok yönlü, çok değişkenli küresel ölçekte gerçekleşen bir ticaret biçimine bırakmaktadır. Böylelikle ekonomik rekabet sadece ülkeler düzeyinde kalmamakta, bölgeler de ekonomik aktörler olarak boy göstermektedir. Uygulanan güncel yöntemler bölgeye özgü ürünlerin bilinirliğini artırmakta, pazar oluşumunu kolaylaştırmakta ve bölgesel kalkınmaya hız kazandırmaktadır.

Günümüzde üretilen ürünlerden elde edilen gelirin artması ve kalkınmaya sağladıkları katkının geliştirilmesi için söz konusu ürünün hem markalaşması hem de iyi pazarlanması gerekmektedir. Türkiye'nin bölgesel kalkınma öncelikleri arasında, bölgeye özgü ürünlerin markalaşması ve pazarlama kanallarının oluşmasıyla bölgeyi yatırımlar için cazip hale getirmek yer almaktadır. Buna paralel olarak üretim ve pazarlama süreçlerinde de mevcut durum analizi çalışmaları her geçen gün artan bir önem kazanmaktadır.

Bu çalışma kapsamındaki mevcut durum analizinin Zonguldak'ın ceviz ve kestane üretimi gerçekleştiren çiftçilere yönelik olarak hayata geçirilmesi, tarım sektöründe çalışan il halkının sosyo-ekonomik gelişimine katkı sağlayacaktır. Buradan yola çıkarak Zonguldak Ziraat Odası, ildeki ana tarımsal ürün olan fındığın gölgesinde kalan ve markalaşması bölge için büyük bir önem arz eden Zonguldak cevizi ve kestanenin markalaşmasına yönelik üretim ve pazarlama süreçlerinin mevcut durumunu belirlemek adına bir çalışma gerçekleştirme kararı almış ve Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın desteği ile hayata geçirmiştir.

Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın 2014 Yılı Doğrudan Faaliyet Desteği Programı çerçevesinde finanse edilen bu çalışmanın temel amacı, Zonguldak'ın kestane ve ceviz ürünlerinde markalaşma becerilerini artırarak ilin rekabet gücünün artmasına katkıda bulunmaktır. Çalışma kapsamında kestane ve ceviz üreticileri ile gerçekleştirilen anketler ve ilde tarımsal üretim konusunda bilgi ve söz sahibi olan paydaşlar ile yapılan görüşmeler ile ceviz ve kestane üretiminin her yönü tespit edilmek istenmiştir. Ayrıca ilgili kurumların katılımı ile gerçekleşen GZFT toplantısı ile ildeki ceviz ve kestane üretimi ve bu ürünleri markalaşma değerine yönelik güçlü ve zayıf yönler, tehditler ve fırsatlar görüşülmüştür.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

1.2 Araştırmanın Yöntemi

1.2.1 Veri Toplama Yöntemi

Proje kapsamında kaynak taraması, anket çalışması, paydaş görüşmeleri ve GZFT analizi yöntemi ile veri toplanmıştır. Veri toplama yöntemleri ile ilgili detaylı açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

- **Kaynak Taraması:** Ürünlerin markalaşma ve pazarlama çalışmalarının dünyada, Türkiye’de ve Zonguldak ilinde nasıl değerlendirildiğini tespit etmek üzere internet ortamında geniş çaplı bir kaynak taraması yapılmıştır. Konuya ait teorik çalışmalardan, istatistiklerden, bölgesel ve ulusal kalkınma planları dokümanlarından, piyasa analizlerinden, eylem planlarından, çalıştaylardan, doktora tezlerinden, uygulamalı proje ve araştırmalardan yararlanılmıştır. Başlıca başvuru alanı veri kaynakları Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, Kalkınma Ajansları gibi kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmiş ilgili tüm yayın, rapor ve verilerdir.
- **Anket Çalışması ve Paydaş Görüşmeleri:** Zonguldak cevizi ve kestanesinin üretim ve pazarlama süreçleri ile ilgili veri toplamak amacıyla 50 ceviz ve 50 kestane üreticisi ile birebir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 18 paydaşla yapılan birebir görüşmeler aracılığıyla ilde tarımsal üretim konusunda söz sahibi olan kurumların konu ile ilgili fikir ve görüşleri hakkında bilgi edinilmiştir. Sahada anket çalışmasında yer alacak anketörlerin seçimi aday anketör başvurularının araştırma ekibi tarafından objektif kriterler doğrultusunda değerlendirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sorunsuz ve düzenli yürütülmesi amacıyla seçilen 5 deneyimli anketöre 1 günlük anket formu uygulama eğitimi verilmiştir.
- **GZFT Analizi:** Mevcut durumun güçlü ve zayıf yönlerini tespit ederek fırsatları değerlendirmek ve tehditlere karşı önlem almak amacıyla anket çalışması, paydaş görüşmeleri ve GZFT toplantısı ile elde edilen veriler değerlendirilerek Zonguldak kestanesi ve ceviziye yönelik GZFT analizi yapılmıştır.

1.2.2 Analiz Ölçeği

Projenin araştırma evrenini Zonguldak ilinde ceviz ve kestane üretimi gerçekleştiren çiftçiler ve ilde tarımsal üretim ile ilgili bilgi ve söz sahibi olan kurumlar oluşturmaktadır. Uygun istatistiksel yöntemlerle anketler için örnek çapı 100, görüşmeler için örnek çapı 18 olarak tespit edilmiştir. Rastlantısal seçilen 50 ceviz ve 50 kestane üreticisine üretim ve pazarlama süreçleri ile ilgili çeşitli sorular içeren kapalı uçlu sorulardan oluşan bir anket soru uygulanmıştır. Konu ile ilgili hazırlanan açık uçlu ayrı bir soru formu ile ildeki paydaş kurumların yetkilileri ile bire bir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Üreticilere ve paydaşlara uygulanan soru Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

formları ile kestane ve cevizin üretim süreçleri, depolama koşulları, pazar değeri, ve markalaşma çalışmaları hakkında veri elde etmek istenmiştir.

1.2.3 Verilerin Analiz Yöntemi

Anket formlarının analizi kısmında SPSS programı kullanılmıştır. Anketler ile elde edilen verilerin elektronik ortama geçirilmesi ve yapılacak analizlere uygun hale dönüştürülmesi için kod planı hazırlanmış ve anket sonuçları SPSS programına girilmiştir. Anket çalışmasının analizi aşamasında verilerin sınıflaması, sıralaması gibi ölçek türleri kullanılmıştır. Analizlerde çapraz tabloların yanında ortalamalardan da yararlanılmıştır.

1.2.4 Operasyonel Tanımlar

İyi Tarım Uygulamaları: İyi Tarım Uygulamaları; tarımda ürünlerin insan, hayvan ve çevre sağlığını tehdit etmeyecek bir biçimde üretildiğini garanti altına almak için geliştirilmiş bir uygulama biçimidir. İyi Tarım Uygulamaları bitkinin toprağa ekiminden önceki süreçten işlenmiş nihai ürün sürecine kadar sertifikalandırılmış tarımsal ürünün tam üretim sürecini kapsar. Ayrıca; gıda güvenliği, hayvan refahı, çevre koruma ve işçi sağlığı, güvenliği ve refahı konularını da kapsar.¹

Kapama Bahçe: Kapama bahçe arazinin boyutuna, toprak ve iklim yapısına göre dikimi yapılması gereken ağaç sayısının hesaplanarak azami verim alacak şekilde dikim işlemi gerçekleştirilmesi ile oluşturulan bahçelere verilen isimdir.

Kestane Kirpisi: Kestanenin dış yüzeyini kaplayan dikensi yapılı kabuğa verilen isimdir.

Markalaşma Değeri: Markalaşma; pazarlanabilir, satışa sunulabilen her ürün veya hizmetin kendi ayırt edici özelliklerini, ön plana çıkartmak sureti ile izlenen yol, yöntemdir. Markalaşma değeri ise bir ürünün marka olma konusundaki potansiyel gücüdür.

Organik Tarım: Organik tarım; tarımsal ilaç, suni gübre, hormon, antibiyotik ve zararlı gıda katkı maddeleri gibi uygulamaları yasaklayan, üretimden tüketime her aşaması kontrollü, doğal kaynakları en iyi şekilde kullanarak sağlıklı tarımsal ürünler üretilmesini sağlayan bir tarım sistemidir.²

¹ ECAS (2014), *İyi tarım uygulamaları nedir?*, <http://www.ecas.com.tr/iyi-tarim-uygulamaları-nedir> adresinden alınmıştır.

² ECAS (2014), *Organik tarım nedir?* <http://www.ecas.com.tr/organik-tarim-nedir> adresinden alınmıştır.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

2 DÜNYADA TARIM

Dünya genelinde 3 milyar insan kırsal alanda yaşamaktadır. Bu rakam dünya nüfusunun yaklaşık olarak yarısına denk gelmektedir. Kırsal alanda yaşayan bu insanların 2,5 milyarı ise geçimlerini tarımdan sağlamaktadır. Çoğu ekonomide özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarım ekonomik kalkınmanın itici gücü konumundadır. Dünyanın tarımsal katma değerinin 4'te 3'ü gelişmekte olan ülkelere sağlanmaktadır. Bu ülkelerin birçoğunda, tarımın GSYİH'ye katkısı %30'ları bulmaktadır. Tarım, aynı zamanda, küresel ekonomik ve finansal kriz dönemlerinde önemli bir sığınak olmaktadır. Bu anlamda diğer sektörlerle karşılaştırıldığında krizin etkisinin azaltılmasında daha etkili olabilmektedir.³

Bununla birlikte ülkelerin ekonomik anlamda gelişmeleri ve büyümeleri genelde tarımın ekonomideki ve istihdamdaki payının küçülmesi neticesinde gerçekleşmiştir. Dünyada sektörel değişimler incelendiğinde, 18'nci yüzyıldan itibaren tarım sektörünün ekonomide ağırlığını kaybettiği görülmektedir. Tarımın yerini bu dönemde makineleşme ile birlikte sanayi sektörü almıştır. 20'nci yüzyıldan itibaren ise her iki sektörde gerileme, hizmet sektöründe ise göze çarpan bir gelişme görülmektedir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus şudur ki sektörel tabanda bu yeniden yapılanma bütün ülkelerde aynı anda ve aynı şekilde gerçekleşmemiştir. Bahsedilen bu dönüşüm genel itibarıyla şu anki gelişmiş ülkelerin izlediği yol olmuştur. Örneğin son dönemde elde ettikleri yıllık büyüme oranları ile öne çıkan, gelişmekte olan ülkelere hala endüstri ekonominin temelini oluşturmaktadır. Ancak ekonomik anlamda geri kalmış bölgelerde tarım mevcut durumda birincil sektör olarak insanların hayatlarını devam ettirmelerini sağlamaktadır.

Gelişmiş ülkelerde tarımın istihdamdaki ve GSYİH' deki payı azalmış olsa da elde edilen ilerlemedeki rolü göz önünde bulundurulmalıdır. Tarımın önemini anlamak açısından tarihsel süreçler daha yakından incelendiğinde görülmektedir ki tarımdaki büyüme geniş çapta ekonomik kalkınmayı beraberinde getirmektedir. Örneğin endüstri devriminin ortaya çıktığı Birleşik Krallık' tan diğer gelişmiş ülkelere kadar tarımdaki büyümenin, endüstri ve hizmetler sektöründeki gelişmenin habercisi olduğu görülmüştür.⁴

Gelişmekte olan ülkelere tarım gibi birincil aktiviteler hala ekonominin belkemiğini oluşturmaktadır. Bununla birlikte sektör önemli problemlerle karşı karşıyadır. Örneğin büyük çapta ve uzun dönemli yatırım eksikliği çoğu ülkede görülen ve tarım sektörünü olumsuz etkileyen sorundur. Benzer bir şekilde ana ekonomik faaliyeti tarım olan çoğu ülkede kırsal alanda altyapı eksik veya zayıftır. Tarımsal üretkenlik durgundur. İşbölümünde genel olarak cinsiyet temelli bir bölünme yaşanmaktadır. Kadınlar kırsal alandaki

³ FAO Statistical Yearbook 2013 [Dünya Gıda ve Tarım Örgütü 2013 Yılı İstatistikler Basımı], World Food and Agriculture [Dünya Gıda ve Tarım], Rome.

⁴A.e.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

ekonomiye önemli katkılarda bulunsalar bile üretim kaynaklarına erkekler kadar erişimleri yoktur. Ailelerin hayatta kalabilmeleri için çocuklarını çalıştırmaları ise kaçınılmaz olmaktadır.⁵

2.1 Tarımda Yaşanan Gelişmeler

2.1.1 Kırsal Nüfus

Tablo 1 ve Grafik 1’de 1962 ve 2012 yılları arasında tüm dünyada kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı verilmiştir. 5 yıllık dönemleri kapsayan veriler, 1962 yılından itibaren yaşanan sürekli düşüşü göstermektedir. Görüldüğü gibi 2007 yılına kadar dünyada genel olarak kırsal nüfus kentsel nüfustan daha fazladır. 2007 yılından itibaren ise kentsel nüfusun oranı kırsal nüfusu geçmiştir.

1962 yılında %65,53 olan kırsal nüfus oranı on yıllık dönemde %62,97’ye gerilemiştir. 1982’de bu oran %59,89, 1992’de %56,32; 2002’de %52,33 olmuştur. 2012 yılına ait en son göstergeler ise bütün dünyada kırsal nüfusun toplam nüfusa oranınının %47,44 olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Dünyada Kırsal Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)

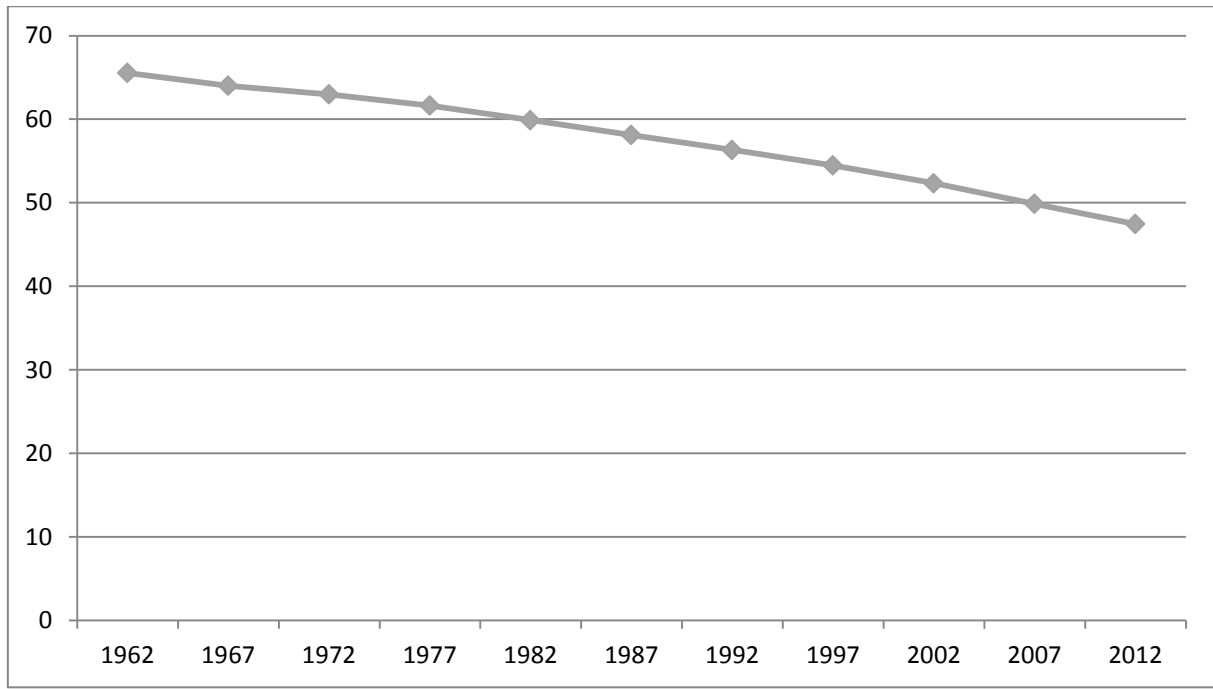
Yıllar	Kırsal Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı
1962	65,53
1967	64,01
1972	62,97
1977	61,62
1982	59,89
1987	58,10
1992	56,32
1997	54,46
2002	52,33
2007	49,87
2012	47,44

Kaynak: Dünya Bankası 2013, Tarım ve Kırsal Kalkınma Veritabanı

Grafik 1. Dünya’da Kırsal Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)

⁵A.e.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Kaynak: Dünya Bankası 2013, Tarım ve Kırsal Kalkınma Veritabanı

Dünyada yukarıda değinilen tarım ve diğer alanlarda görülen bölgesel farklılıklar göz önüne alındığında kırsal nüfustaki değişimin alt gruplar ile değerlendirilmesinin daha yararlı olacağı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin de üyesi olduğu Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üyelerinin kırsal nüfusta yaşadığı değişim Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. OECD Üye Ülkelerinde Kırsal Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)

Yıllar	Kırsal Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı
1962	36,66
1967	34,15
1972	31,95
1977	30,42
1982	29,13
1987	27,73
1992	26,33
1997	25,06
2002	23,52
2007	21,63
2012	20,01

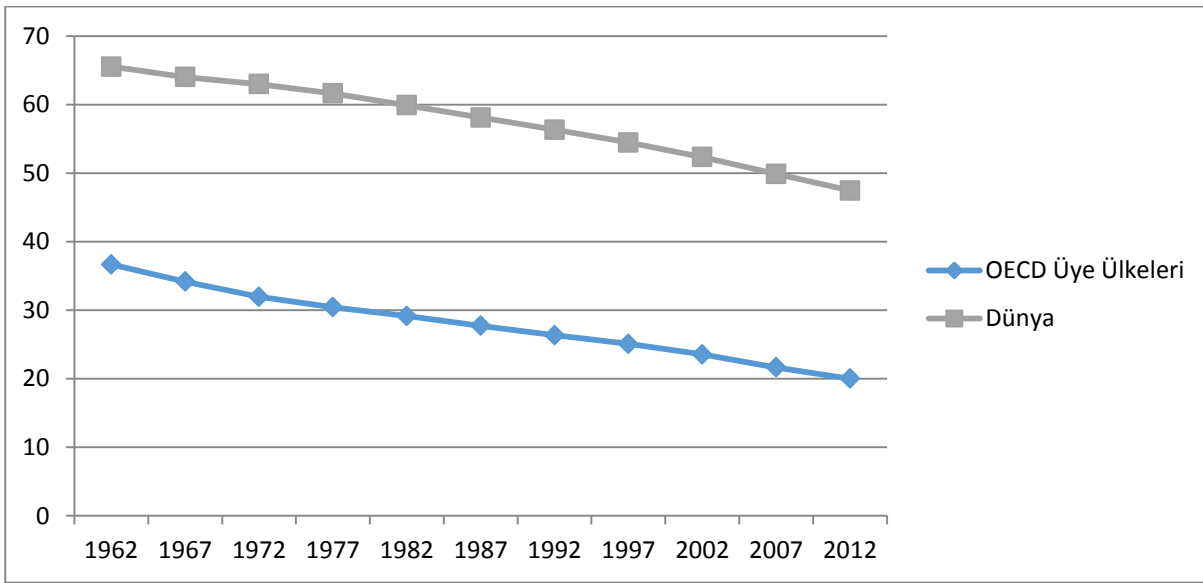
Kaynak: Dünya Bankası 2013, Tarım ve Kırsal Kalkınma Veritabanı

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

1962 yılında %36,66 olan kırsal nüfus oranı 2012’de %20,01’e gerilemiştir. 1962’den günümüze 50 yıllık dönemi kapsayan süreçte kırsal nüfus oranı yaklaşık %16 düşmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken husus OECD ülkelerinin kırsal nüfus oranları bakımından dünya ortalamasına göre yaşadığı sapmadır. Bunun en büyük sebebi ise üye devletlerin ekonomik gelişmişlik düzeyi ve sektörel farklılıklarıdır.

OECD ülkelerinin dünya ortalaması ile karşılaştırılması ise Grafik 2’de gösterilmektedir. Her iki grupta da 1962 yılından 2012 yılına kadar sürekli bir düşüş yaşanmış ancak aradaki fark neredeyse sabit kalmıştır. 1962 yılında dünyada kırsal nüfus ortalaması %65,53 iken OECD ülkelerinde bu oran %36,66’dır. 2012 yılında ise dünyadaki oran %47,44 iken OECD ülkelerinde %20,01’dir.

Grafik 2. Dünya ve OECD Üye Ülkeleri Kırsal Nüfus Oranları (%)

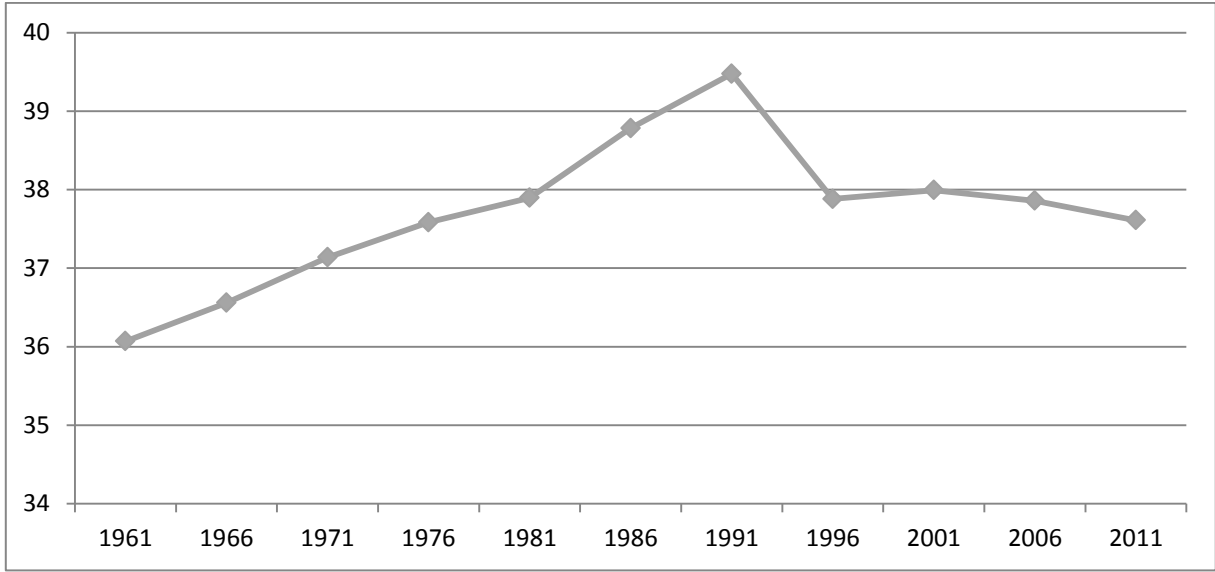

Kaynak: Dünya Bankası 2013, Tarım ve Kırsal Kalkınma Veritabanı

2.1.2 Tarım Alanları

Dünya Bankası tarafından yayınlanan Tarım ve Kırsal Kalkınma verilerine göre dünya genelindeki tarım alanları 2011 yılına gelindiğinde 50 yıl öncesine göre artış göstermektedir. Bu verilere göre değerlendirmeye alınan oran, toplam alana tarımsal alanın oranıdır. Burada tarımsal alana ekilebilir, tarıma elverişli veya ekin altında olan alanlar ve otlaklar dâhil edilmektedir.

Grafik 3. Dünyada Yıllar İtibarıyla Tarımsal Alan Oranları (%)

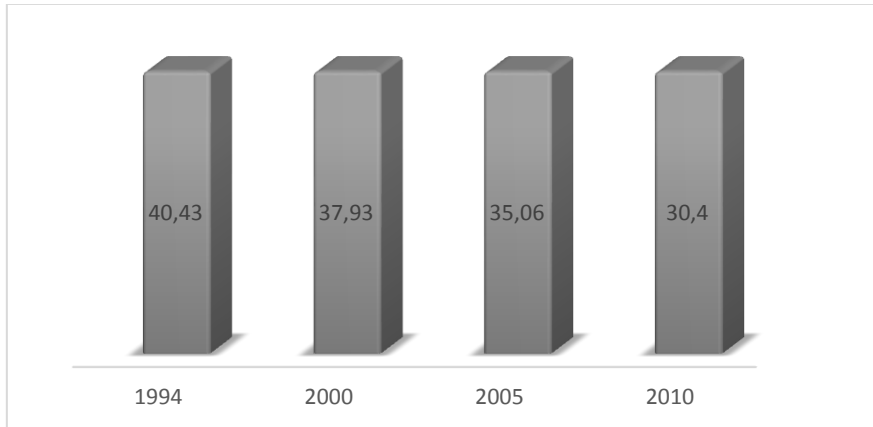
Kaynak: Dünya Bankası 2013, Tarım ve Kırsal Kalkınma Veritabanı

Grafik 3'e göre dünyada 1961 yılında %36,08 olan tarım alanı 2011'de %37,61 olarak belirlenmiştir. Görüldüğü gibi tarımsal alanda sürekli bir azalış veya artıştan bahsetmek mümkün değildir. Tarım alanları yıllar itibarıyla belirli dönemlerde artış belirli dönemlerde ise azalış göstermiştir.

2.1.3 Tarımda İstihdam ve Katılım Oranları

Dünyada tarım istihdamı giderek azalmaktadır. 1994 yılında dünya genelinde %40,43 olan tarım istihdamı 2000 yılında %37,93'e; 2005 yılında %35,06'ya; 2010 yılında ise %30,4'e gerilemiştir. 1994 yılından 2010 yılına kadar 16 senelik dönemde yaklaşık %10'luk bir düşüş yaşanmıştır.

Grafik 4. Tarımda İstihdam (%)

Kaynak: Dünya Bankası 2013, İşgücü ve Sosyal Koruma Veritabanı

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

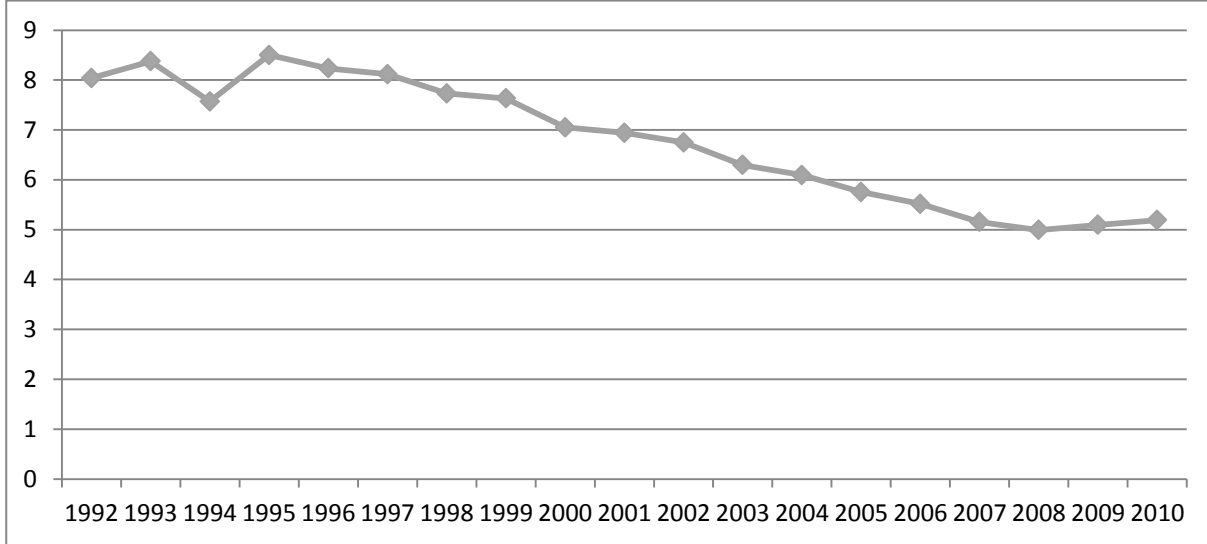
Tablo 3 ve Grafik 5'te OECD ülkelerinin tarım alanındaki istihdam oranları belirtilmektedir. Tarımın ekonomideki payının ve öneminin dünyanın geri kalan bölgelerinden daha az olduğu OECD ülkelerinde 1992 yılında tarımdaki istihdam oranı %8,03'tür. Dünyada 1994 yılına ait verinin tarımdaki istihdamı %40,43 olarak gösterdiği göz önüne alındığında tarımın istihdamdaki payının bu ülkelerde ne kadar az olduğu açıkça görülmektedir. OECD ortalaması 2010 yılında %5,19'a gerilemiştir.

Tablo 3. OECD Ülkeleri Tarım İstihdam Oranları (%)

Yıllar	Oran (%)
1992	8,03
2000	7,05
2010	5,19

Kaynak: Dünya Bankası 2013, İşgücü ve Sosyal Koruma Veritabanı

Grafik 5. OECD Ülkeleri Tarımda İstihdam Oranları (%)

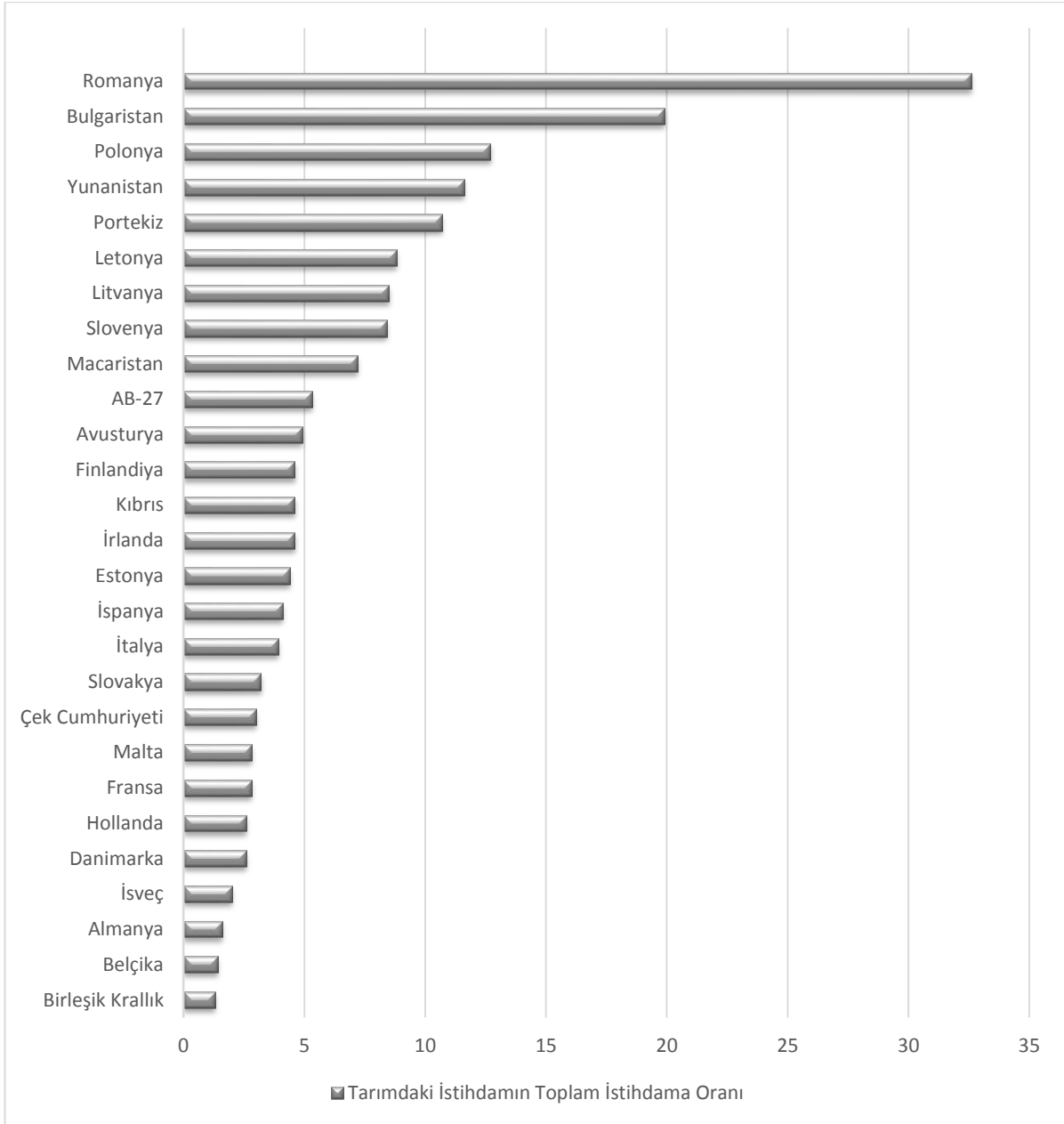

Kaynak: Dünya Bankası 2013, İşgücü ve Sosyal Koruma Veritabanı

Grafik 6'da tarımın istihdamdaki yerini daha detaylı olarak incelemek için Avrupa Birliği ülkelerinde tarımsal istihdamın toplam istihdamdaki payları verilmiştir. Buna göre AB-27 ortalaması %5,3 olarak görülmektedir. Bu oran ile Avrupa Birliği ortalaması dünya ortalamasının oldukça altında, OECD ortalaması ile ise aynı seviyededir. Grafığe göre 2011 yılında tarımın istihdamdaki payının en çok olduğu ülke Romanya'dır. Avrupa Birliği'ne 2007 yılında katılan iki ülke olan Romanya ve Bulgaristan'ın diğer üye devletlerle karşılaştırıldığında oldukça yüksek oranda tarım istihdamına sahip oldukları görülmektedir. Romanya'da bu oran %32,6 iken Bulgaristan'da %19,9'dur. Sıralamada hemen bu iki ülkenin arkasında yer alan Polonya'da ise bu oran %12,7'dir.

Tarımın istihdamdaki payının en düşük olduğu üç ülke olan Almanya, Belçika ve Birleşik Krallık' ta ise oranlar sırasıyla %1,6, %1,4 ve %1,3'tür. Görüldüğü gibi gelişmiş ülkeler statüsünde değerlendirilen ve dünya ortalaması ile karşılaştırıldığında oldukça düşük oranlara sahip Avrupa Birliği'nde üye ülkeler arasında tarımın ekonomideki yeri ve tarımsal istihdam konularında ciddi farklar bulunmaktadır. Sanayisi gelişmiş Almanya ile bankacılık ve hizmet sektöründe ön plana çıkan Birleşik Krallık' ta tarımın ekonomide yeri neredeyse hiç yok iken Doğu Avrupa ülkelerinde tarım halen önemli bir paya sahiptir.

Grafik 6. Tarımdaki İstihdamın Toplam İstihdama Oranı, 2011

Kaynak: EUROSTAT 2013

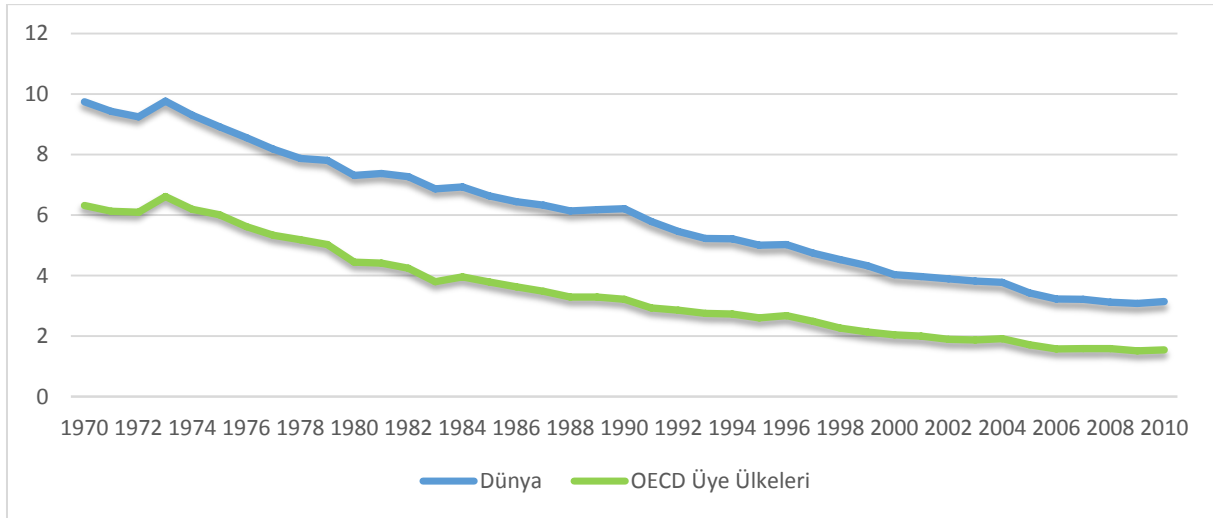
Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

2.1.4 Tarımın Ekonomideki Yeri

Yukarıda gelişmemiş ve yeni gelişmekte olan toplumlarda tarımın ekonominin belkemiği konumunda olduğuna değinilmiştir. Ancak gelişmiş ülkeler örneğin OECD üye ülkeleri ele alındığında tarıma hala büyük önem verildiği görülmektedir. OECD'nin 2010 yılında yayınladığı "Tarımsal Politikalar ve Kırsal Kalkınma" başlıklı raporda tarımın ormancılıkla birlikte üye devletlerin ekonomik kalkınmalarında önemli rol oynadığına değinilmiştir.⁶ Raporda tarımın ulusal gelire ve istihdama katkısı düşse de toprak ve su gibi milli kaynakların yönetimi konusunda hala önemli rol oynamaktadır, denilmiştir. 2005 yılında OECD ülkelerinde tarımın GSYİH'ye katkısı sadece %1,7 olmuştur ve istihdamda tarımın payı %5,6'dır ancak tarım toplam toprak kullanımının %37'sini oluşturmuştur.⁷

Tarımın ekonomideki yerini ve yıllara göre değişen konumunu daha iyi anlamak açısından Grafik 9'da dünya ve OECD ülkelerinde tarımın GSYİH'ye katkısı verilmiştir. 1970-2010 yıllarını kapsayan grafik her iki grupta da tarımın ekonomideki payının azaldığını göstermektedir. 1970 yılında tarımın GSYİH'deki payı dünya genelinde %9,74 iken bu oran 2010'da %3,14'e gerilemiştir. OECD ülkelerinde ise bu katkı 1970 yılında %6,31 iken 2010 yılında bu oran %1,54'e gerilemiştir.

Grafik 7. Yıllara Göre Tarımın GYSİH' ye Katkısı

Kaynak: Dünya Bankası 2013, Tarım ve Kırsal Kalkınma Veritabanı

2.1.5 Tarımsal Ticaret

Tarım genellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonominin itici gücü konumundadır. Dünya Ticaret Örgütü verilerine göre tarım yaklaşık 50 kadar ülkenin ihracat gelirlerinin 3'te 1'inden fazlasını oluşturmaktadır. Bu

⁶ OECD, Agricultural Policies and Rural Development A Synthesis of Recent OECD Work [Tarımsal Politikalar ve Kırsal Kalkınma Son Dönemde Yapılan OECD Çalışmasının Sentezi] 2010.

⁷A.e.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

ülkelerin yaklaşık 40'ında ihracata dayalı dış ticaret gelirlerinin yarısından fazlası tarım sektöründendir. Ancak artık küresel düzeyde gerçekleştirilen tarım ticareti gelişmekte olan ülkelerdeki çiftçilerin gelirlerini ve karlarını azaltmaktadır. Bu durumun neticesinde, üreticiler yoksulluktan kaçış kapasitelerini kaybetmektedirler. Bununla birlikte OECD ülkeleri hükümetleri tarafından gelişmekte olan ekonomilerdeki çiftçilere sağlanan ödeneklerle onların küresel anlamda tarımsal ticarete katılmaları sağlanmaktadır.⁸

Tarımın dünya ticaretindeki yerine baktığımızda ise küresel düzeydeki tarım ticareti büyüme oranlarının önemli oranda tarımdaki üretimi geçtiği görülmektedir. Genel olarak ticaret ve üretim arasındaki ilişkinin dünya ekonomilerinde artan bağılılığın işareti olduğu kabul edilmektedir. Bu durum tarım için de geçerlidir. Bununla birlikte 1980'lerde bu durumun tam tersi gerçekleşmiştir. Bunun nedeni ise Latin Amerika, Karayipler ve Afrika'da bu dönemde ihracatın ve ithalatın bastırılmış olmasıdır. Tam tersine gelişmiş ülkelerde ise tarımsal ticaretteki büyüme üretimi geçmiştir. Fakat sektördeki dinamizme rağmen tarımsal ürünlerdeki ticaret diğer sektörlerdeki özellikle endüstri sektöründeki ticaretin gerisinde kalmaktadır. Küresel düzeyde, son dönemdeki tarım ihracatı, mal ihracının yaklaşık olarak %10'unu oluşturmaktadır. Bu oranın 1960'larda %25'ler seviyesinde olduğu düşünülürse önemli bir düşüş yaşandığı anlaşılmaktadır.⁹

Avrupa Birliği özelinde tarımdan elde edilen gelirler incelendiğinde, Avrupa Komisyonu 2012 yılı tarım raporunda belirtildiği üzere tarımdaki reel gelirden istikrar göze çarpmaktadır. 2011 yılında %8'lik, 2010 yılında ise %17'lik gelir artışı elde edilmiştir. Genel olarak 2005 yılından bu yana 27 Avrupa Birliği ülkesi değerlendirmeye alındığında reel ücretlerde %28,5'lik bir artış görülmektedir. Aynı zamanda; aynı dönem içerisinde %3'lük faktör geliri elde edilmiş ancak tarımdaki istihdamda %20'lik düşük yaşanmıştır.¹⁰

Tarımın Avrupa Birliği gayri safi hasılasındaki yerine baktığımızda ise 2011 verilerine göre AB-27 ortalamasının %1,2 olduğunu görülmektedir (Tablo 4). Tarımın istihdamdaki payının en yüksek olduğu Romanya bu sıralamada da öne çıkmaktadır. Romanya'da tarım GSYİH'ye %5,9'luk bir katkı sağlamaktadır. Bu oran ile Romanya, AB-27 ortalamasında bu alanda ilk sırada yer almaktadır. Romanya'dan sonra, Bulgaristan'da bu oran %4,2, İsveç'te %4'tür.

⁸<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTARD/0,,contentMDK:20451181~menuPK:336688~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:336682,00.html>

⁹http://www.fao.org/docrep/v6800e/V6800E0i.htm#Declining_importance_of_agriculture_in_worldtrade

¹⁰European Commission, Agriculture in the European Union Statistical and Economic Information Report 2012 [Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği'nde Tarım İstatistik ve Ekonomik Bilgilendirme Raporu 2012]

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Tablo 4. Tarımın GSYİH’deki Payı, AB-27 Ülkeleri, 2011

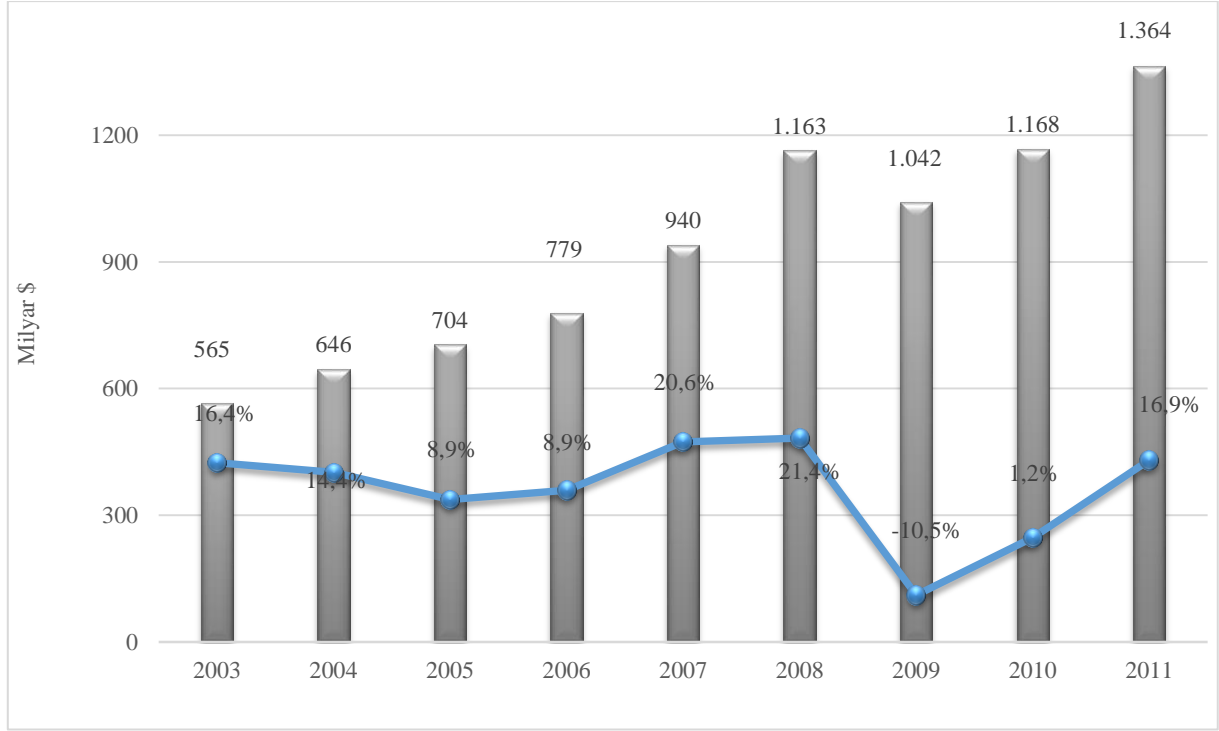
Ülkeler	Oran (%)
AB-27	1,2
Almanya	0,6
Avusturya	1
Belçika	0,5
Birleşik Krallık	0,6
Bulgaristan	4,2
Çek Cumhuriyeti	0,9
Danimarka	1,2
Estonya	1,9
Finlandiya	0,8
Fransa	1,4
Hollanda	1,3
İrlanda	1,1
İspanya	2
İsveç	4
İtalya	1,6
Kıbrıs	1,8
Letonya	1,3
Litvanya	2,9
Lüksemburg	0,2
Macaristan	2,9
Malta	0,9
Polonya	2,4
Portekiz	1,3
Romanya	5,9
Slovakya	0,8
Slovenya	1,3
Yunanistan	2,5

Kaynak: Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği’nde Tarım İstatistiki ve Ekonomik Bilgilendirme Raporu 2012

Grafik 8’de ise dünya tarım piyasalarındaki ihracat rakamları milyar dolar olarak gösterilmiştir. 2003-2011 yıllarını kapsayan grafik 2003 yılında 565 milyar dolar olan tarımsal ihracatın 2011 yılına gelindiğinde 1.364 milyar dolara yükseldiğini göstermektedir. Tarımsal ihracat bu dönemde sadece 2009 yılında düşüş göstermiş onun haricinde farklı oranlarda da olsa artmıştır.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Grafik 8. Dünya Tarım Piyasalarında İhracat

Kaynak: Uluslararası Ticaret Merkezi

Tablo 5. Dünya Tarım Piyasalarında İhracat

Ülkeler	2010	2011	Değişim (%)	Pay (%)
ABD	116,1	137,7	18,5	10,1
Hollanda	90,1	102,5	13,7	7,5
Almanya	72,7	84,2	15,7	6,2
Brezilya	62,4	79,6	27,6	5,8
Fransa	64,7	78	20,4	5,7
Türkiye (22.ci)	12	14,4	19,8	1,1
Dünya Toplamı	1.168	1.364	16,9	100

Kaynak: Uluslararası Ticaret Merkezi

Tarım piyasalarındaki ihracatta öne çıkan ülkeleri ve Türkiye'nin konumunu incelemek için yukarıda Tablo 5 verilmiştir. 2010 ve 2011 yılları verilerini kapsayan tablo her iki yılda da Amerika Birleşik Devletleri'nin tarımsal ihracatta birinci sırada olduğunu göstermektedir. ABD'yi sırasıyla Hollanda, Almanya, Brezilya ve Fransa takip etmektedir. Birinci sırada yer alan ABD'nin tarım ihracatındaki payı %10,1 iken bu oran dünya sıralamasında 22'nci sırada yer alan Türkiye'de %1,1'dir.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

2.2 Tarımsal Üretimde Mevcut Durum

Son dönemde dünyada tarımsal üretimdeki büyüme oranları ve mahsul verimi incelendiğinde bir yavaşlama göze çarpmaktadır. Bu durum gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda gıda üretilmeyeceği korkusuna neden olmaktadır. Tarımsal üretimde yaşanan söz konusu azalmanın sebebi tarımsal alan veya tarımda kullanılacak su sıkıntısından ziyade ürünlere dönük talebin düşmesidir. Bunun en büyük sebebi ise dünya nüfus artış oranlarının 1960'lerden itibaren düşmesi ve çoğu ülkede kişi başına yüksek yiyecek tüketim seviyelerine ulaşılmış olmasıdır. Aynı zamanda yoksullukla mücadele halinde olan dünya nüfusunun yüksek bir bölümü, ihtiyaçlarını etkin talebe dönüştürecek yeterli gelire sahip değildir.¹¹

Sonuç olarak tarımsal üretimde gelecek 30 yıllık dönem projeksiyonları ortaya konulduğunda önemli düşüşler beklenmektedir. Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarımsal üretime dair projeksiyonları incelediği raporunda dünyada tarımsal üretimin, tarımı geliştirmeye yönelik gerekli ulusal ve uluslararası politikalar uygulandığı takdirde taleple paralel olarak büyüebileceğini ifade etmektedir. Gelecek dönem değerlendirmesinde küresel kıtlık beklenmemekte; ancak ulusal ve yerel düzeyde ciddi problemler bulunmaktadır. Gerekli müdahaleler gerçekleştirilmezse bu seviyelerde sorunların devamı muhtemeldir.¹²

Son dönemde küreselleşmenin dünyada sosyal ve ekonomik hayat üzerindeki etkisi ortadadır. Küreselleşmenin tarım üzerindeki etkisine baktığımızda ise çift yönlü bir durumla karşılaşmaktayız. Nitekim küreselleşme gıda ve tarımda olumlu ve olumsuz yönde değerlendirilebilecek etkiye sahiptir. Örneğin Asya'da yoksulluğun azaltılması hususunda ilerleme kaydedilmesine olanak tanımıştır. Ancak aynı zamanda, çok uluslu gıda firmalarının hâkimiyet alanını genişletmiştir. Bu firmalar çoğu ülkede yerel çiftçilerin gücünü elinden alacak potansiyele ve etkiye sahiptir. Gelişmekte olan ülkeler yasal ve idari çerçeveler ile tehditleri ortadan kaldırmalı ve yeni ortaya çıkan olanaklardan yararlanabilmelidir.¹³

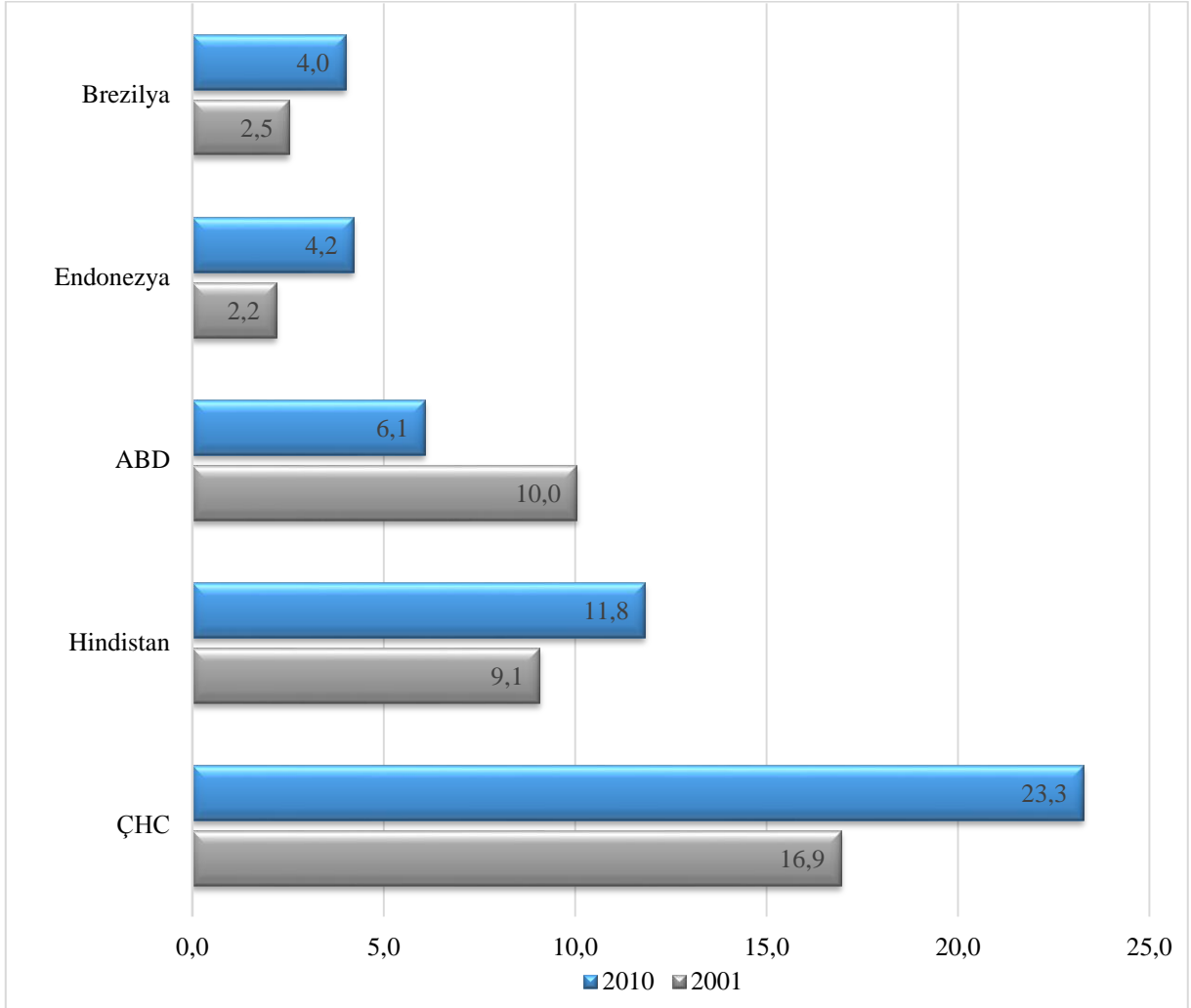
Dünya tarım piyasalarında öne çıkan ülkeler ve üretimdeki paylarının görülmesi için Grafik 9 aşağıda verilmiştir. 2001 ve 2010 yılları karşılaştırmasını da içeren grafik ABD'nin üretim payında önemli bir düşüş olduğunu göstermektedir. ABD'de 2001 yılında %10 olan üretim payı 2010 yılında %6,1'e gerilemiştir. Grafikte yer verilen diğer dört ülke ise üretim paylarında bu dönem içerisinde yükseliş yaşamıştır. 2010 yılına gelindiğinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin dünya tarım üretiminde çok önemli bir konumda olduğu görülmektedir. Nitekim her 5 tarımsal üründen biri Çin'de üretilmektedir. Nitekim Çin Halk Cumhuriyeti'nin tarımdaki üretim payı 2010 yılında %23,3 olarak tespit edilmiştir.

¹¹ FAO, World Agriculture: Towards 2015/2030 Summary Report [Dünya'da Tarım: 2015/2030'a Doğru Özet Raporu] 2002, Rome, sf.1.

¹²A.e.

¹³A.e.

Grafik 9. Dünya Tarım Piyasalarındaki Başlıca Ülkelerin Üretim Payları

Kaynak: Dünya Bankası

3 TÜRKİYE’DE TARIM

3.1 Türkiye’de Tarımın Tarihsel Gelişimi

Anadolu’da tarımsal üretimin başlangıcının tarihte var olmuş pek çok medeniyetten daha eski olduğu bilinmektedir. Yaklaşık olarak 8 bin yıl önce tarımın keşfedildiği bilinmekte ve hatta bazı bilim adamları tarafından Dünya’da tarımın ilk keşfedildiği yerin Anadolu olduğu iddia edilmektedir. Anadolu tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış ve hepsinin yaşamında tarımsal üretimin önemli bir yeri olmuştur.¹⁴ Bu uygarlıklarda tarımsal faaliyetler bölgenin iklim çeşitliliği nedeniyle çok çeşitli alanlarda yoğun bir şekilde yapılmıştır. Bu uygarlıkların en önemlileri içinde Asurlar, Hititler, Selçuklular, Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar sayılabilir.¹⁵

M.Ö. 1800-1200 yılları arasında Anadolu’da bulunan Hitit devletinde başlıca geçim kaynağı tarımdı. Her ne kadar ticaret yollarını ele geçirerek genişleme politikaları gütmüş olsalar da verimli arazilerin olduğu topraklara sahip olmak da öncelikli hedeflerindendi. Anadolu’da Hitit döneminden kalma arpadan bira, üzümden şarap yapıldığını anlatan birçok tablet bulunmuştur. Hititler ürettikleri tarımsal ürünleri başka ülkelerin tüccarlarına satıyorlardı. Böylece tarımsal üretim fazlalığından dolayı bir dış ticarete sahiptiler.

Büyük Selçuklularda tarım yapılan topraklar ikta denen bölümlere ayrılmış ve iktalar hizmet karşılığında belirli süre için ileri gelenlere verilmiştir. İkta sahipleri devlete ait toprakları işlemiş, bunun karşılığında ise ordu için asker yetiştirmişlerdi. Böylece devlet hem toprakların sürekli işlenmesini sağlamış hem de ordu masraflarını karşılamıştır. Böylece tarımın gelişmesinin de önü açılmıştır.

Anadolu Selçuklularında meyvecilik ve bağcılık ekonomide çok önemli bir yer tutarken buğday, pirinç ve pamuk üretimi çok yaygın idi. Toprak üç bölüme ayrılmıştır. İkta arazileri devlet adamlarına tahsis edilmiş, vakıf arazileri gelirleri ilim ve sosyal müesseselere aktarılacak şekilde düzenlenmiş ve mülk arazileri de yararlılıkları çeşitli şekillerde görülmüş kişilere verilmiştir. Bütün topraklar devlete ait olup, devlet tarımsal üretimi bu şekilde kontrolü altında tutmuştur.

Osmanlı Devleti’nin ilk dönemlerinde nüfusun %80-90’ının geçiminin tarım aracılığıyla sağladığı tahmin edilmektedir. Osmanlı Devleti’nde de topraklar devlete ait olup ancak tımar sistemi sayesinde halk toprağı kullanmıştır. Devlet hem topraktan faydalanmış hem de vilayetlerdeki güvenliği sağlamıştır. Tarımsal üretim

¹⁴ <http://www.antimai.org/kitap/tarimkitap.htm>

¹⁵ Türkiye’de Tarım, Prof. Dr. Fahri Yavuz, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

anlamında Osmanlı Dönemi'nde en önemli ürünler tahıllar olmuştur. Tahrir defterleri üzerinde yapılan araştırmalara göre toplam üretimin %90'ını aşan bir oranda tahıl ürünleri üretildiği saptanmıştır. Buğday ihracatı da ekonomide önemli bir rol tutmuştur. Kenevir, pirinç, tütün, pamuk, kendir üretimi, sebze tarımı, bağcılık ve meyve yetiştiriciliği Osmanlı Devleti'nde önde gelen tarımsal faaliyetler olmuştur.

Cumhuriyet döneminden itibaren ise sosyo-ekonomik kalkınma neticesinde tarım sektörünün ekonomideki payı giderek azalmaya başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıl tarım sektörünün gayri safi milli hâsıla içindeki payı %42,8 iken bu oran 1970'li yıllarda %36, 1980 yılında %25, 1990 yılında %16, 2000 yılında %13,5, 2003 yılında ise %12,6 düzeyine düşmüştür. Eski yüzyıllardan beri yoğun şekilde üretilen bazı tarım ürünlerinin üretimi de hem kültürün bir parçası olması, hem toprak ve iklimin uygunluğu hem de edinilen tecrübe nedeniyle devam etmiştir.

3.2 Türkiye'de Tarım Sektörüne Genel Bakış

Türkiye'de tarım hem ekonomik hem de sosyal açıdan önem taşıyan bir sektördür. Türkiye'de nüfusun %37'si kırsal alanda yaşamaktadır¹⁶. Ülke arazisinin %26'sını ormanlar, %16'sını çayır ve mera alanları, %35'ini tarım alanları oluşturmaktadır. Tarım için kullanılan arazi 2010 yılı itibarıyla 24,3 milyon hektar olup, bu alanın yaklaşık %20'sinde sulu tarım, geri kalan %80'inde kuru tarım yapılmaktadır.¹⁷ Tarım sektörü son 8 yılın 7'sinde büyüyerek yarım yüzyılın en istikrarlı dönemini yakalanmış, Türkiye 186 ülkeye 1.536 çeşit tarımsal ürün ihraç eden bir ülke konumuna ulaşmış, 62 milyar dolara ulaşan tarımsal GSYH ile Türkiye dünyada 7'inci sıraya, Avrupa'da 1'inci sıraya yükselmiştir.¹⁸

Zengin toprak yapısı, uygun ve çeşitli iklimlerin görülmesi ve tarım faaliyetlerine elverişli toprak yapısı sayesinde hububatlar, baklagiller, meyveler, sebzeler ve hayvancılıktan oluşan geniş bir tarımsal ürün yelpazesine sahiptir. Tarımsal ürünlerin üretimi, işlenmesi ve pazarlanması Türkiye ekonomisinde önemli bir yer tutmakta olup özellikle kırsal kesimlerde yüksek bir tarım istihdam oranı bulunmaktadır.

Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde tarım sektörünün GSMH içindeki payı %42,8 iken 2003 yılında bu oran %12,6 olarak hesaplanmıştır. Ekonomik gelişmişlik düzeyi hizmet sektörünün GSMH'den aldığı payın büyüklüğüyle ilişkilendirilmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak kalkınan ekonomilerde tarım sektörünün ekonomideki payının azalması son derece normaldir. Tarım sektörünün GSMH' deki payının düşmesiyle tarım sektörünün istihdamdaki payı da gün geçtikçe azalmaktadır.

Grafik 10'da tarımla birlikte hizmet ve sanayi sektörlerinin ülke ekonomisi içerisindeki payları verilmiştir. 2009 ve 2012 yılları arasında sektörlerin GSYİH paylarını gösteren grafik hizmetler sektörünün ekonomideki

¹⁶ TÜİK, ADNKS, 2012

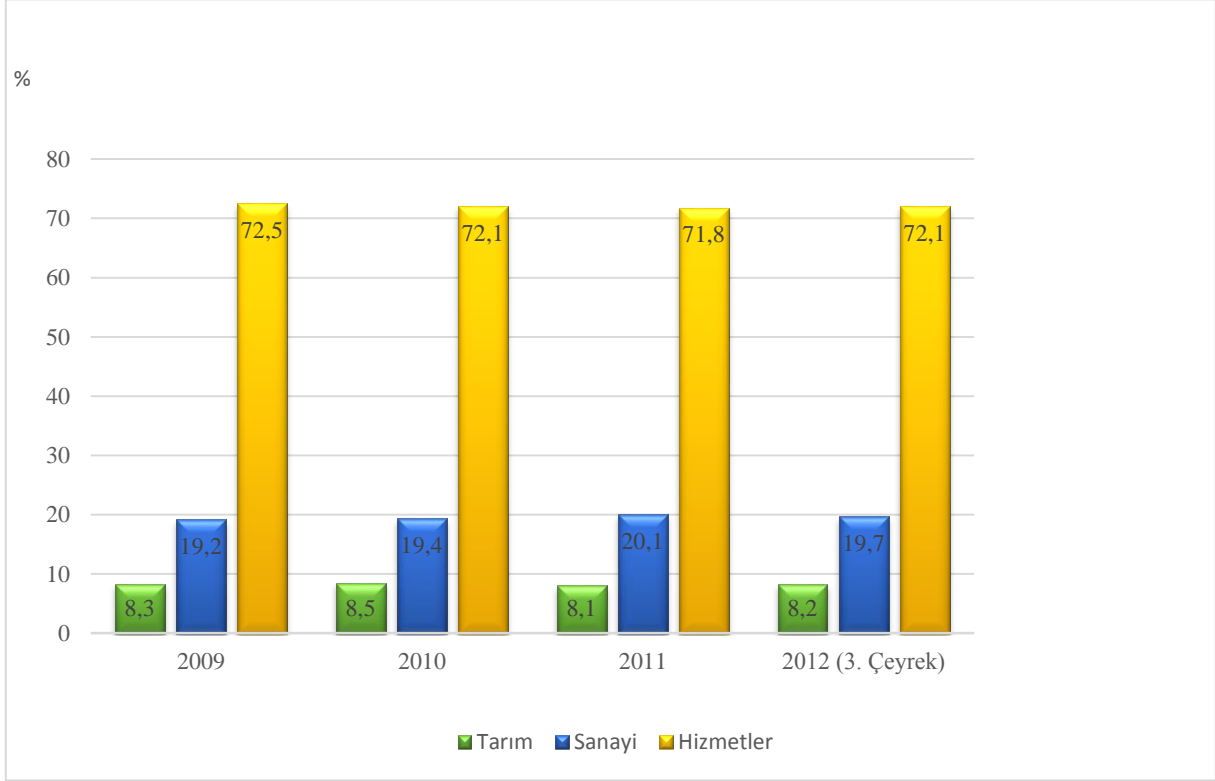
¹⁷ <http://www.undp.org.tr/enerjEnvirDocs/SNC-Tarim%20ve%20Gida%20Guvencesi.pdf>

¹⁸ Stratejik Plan, 2013-2017, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

önemini ve ağırlığını ortaya koymaktadır. Nitekim hizmetler sektörünün GSYİH payı %70'lerin üzerindedir. Aynı dönemde tarımın GSYİH payının yaklaşık %8 olduğu görülmektedir.

Grafik 10. Yıllar İtibarıyla Sektörlerin GSYİH Payları

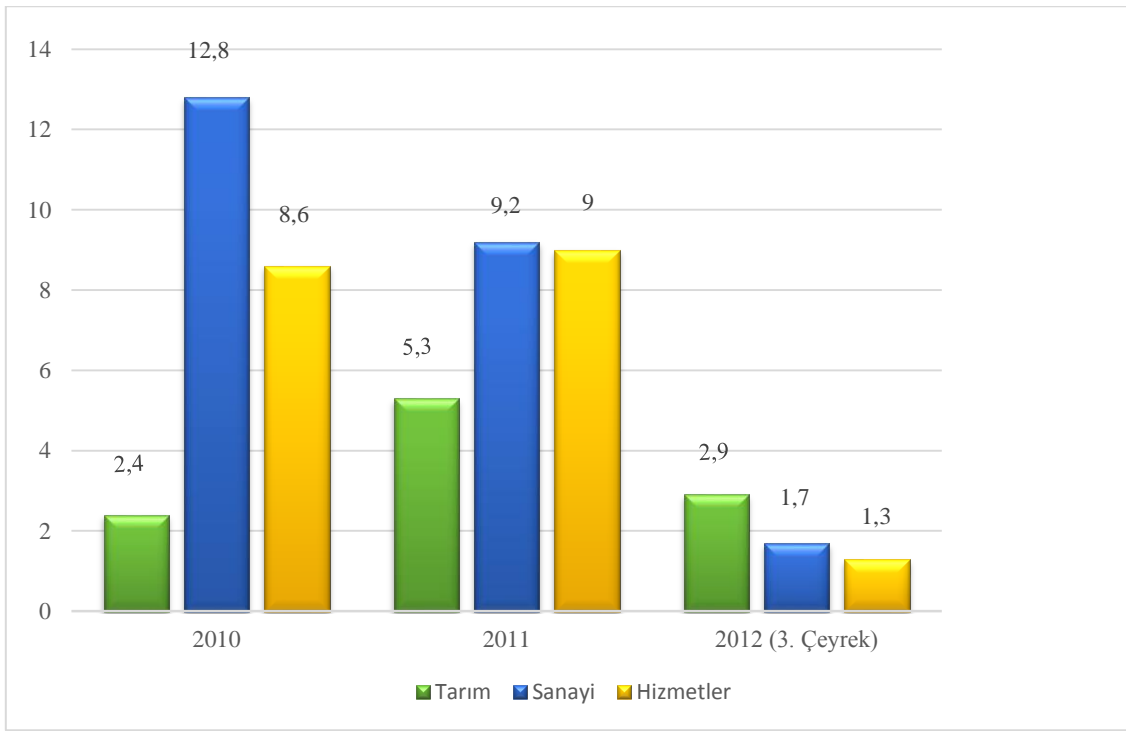

Kaynak: TÜİK

Grafik 11’de sektörel büyüme hızları incelendiğinde ise ekonomik büyümenin yoğun yaşandığı dönem olan 2010’dan 2011’e geçişte üç sektörde de önemli büyüme oranları yakalandığı görülmektedir. 2010 yılında en yüksek sektörel büyüme hızının ise sanayi sektöründe gerçekleştiği görülmektedir. 2010 ve 2011 yıllarında tarımın ekonomideki büyüme hızı ise sırasıyla %2,4 ve %5,3’tür. 2012 yılına gelindiğinde ise üç sektörde de büyümede artış yaşanmış olsa da büyüme hızları 2010 ve 2011 ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür.

Grafik 11. Sektörel Büyüme Hızları

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin arazi yapısı ile buna bağlı olarak değişen iklim özellikleri sayesinde bir takım farklılıklar gösteren coğrafi bölgeler oluşmuştur. Tarımsal üretime paralel olarak da bu bölgelerde tarımsal sanayinin gelişmesi söz konusu olmuştur. Türkiye genel olarak yazların kurak kışların yağışlı geçtiği Akdeniz ikliminin etkisi altındadır ancak Karadeniz, Akdeniz ve karasal iklim olarak belirgin farklılıklar gösteren iklim çeşitleri de görülmektedir. Tarımsal üretim de bu iklim özellikleri çerçevesinde çeşitlilik göstermektedir. Yağış ve sıcaklık gibi temel iklim özellikleri, topografya ve toprak yapısı dikkate alındığında, her bölge içinde farklı alt bölgeler bulunmakta ve bu özellikler bakımından Türkiye'de 190 farklı tarım havzasının var olduğu bilinmektedir.¹⁹ 250'den fazla tarımsal ürünün bu havzalarda üretilip pazarlandığı tespit edilmiştir.

İklimsel farklılıkların sonucu olarak üretilen tarımsal ürünlerin Türkiye'deki çeşitliliği analiz edildiğinde, İç Anadolu Bölgesi'nde tahıl üretimi ve küçükbaş hayvancılık, Doğu Anadolu'da büyükbaş hayvancılık ve arıcılık, Akdeniz, Ege kıyılarında pamuk, serin iklim tahılları, örtüaltı yetiştiricilik, turunçgiller, bağcılık, zeytin, Marmara'da ayçiçeği, çeltik, buğday, Karadeniz'de fındık, çay, Güneydoğu Anadolu'da pamuk, mercimek, mısır gibi ürünler ile yem bitkilerinin yetiştirildiği görülmektedir.

Tablo 6. Türkiye'de Tarım Alanları (Bin hektar)

¹⁹ <http://www.undp.org.tr/energEnvirDocs/SNC-Tarim%20ve%20Gida%20Guvenesi.pdf>

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Yıl	Toplam Tarım Alanı	Toplam İşlenen Tarım Alanı ve Uzun Ömürlü Bitkilerin Alanı	Toplam İşlenen Tarım Alanı	Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Alanı		Sebze Bahçeleri Alanı
				Ekilen alan	Nadas	
2008	39.122	24.505	21.555	16.460	4.259	836
2009	38.911	24.294	21.351	16.217	4.323	811
2010	39.011	24.394	21.384	16.333	4.249	802
2011	38.231	23.614	20.523	15.692	4.017	810
2012	38.412	23.795	20.582	15.464	4.286	827
Yıl	Süs Bitkileri Alanı	Toplam Uzun Ömürlü Bitkilerin Alanı	Uzun Ömürlü Bitkiler			Çayır ve Mera Arazisi
			Diğer Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri Alanı	Bağ Alanı	Zeytin Ağaçlarının Kapladığı Alan	
2008	-	2.950	1.693	483	774	14.617
2009	-	2.943	1.686	479	778	14.617
2010	-	3.010	1.748	478	784	14.617
2011	4	3.091	1.820	473	798	14.617
2012	5	3.213	1.937	462	814	14.617

Kaynak: TÜİK, 2012

2012 yılı itibariyle Türkiye’de toplam ekilen alanın %18’i nadas arazisidir. İşlenen arazinin %65’i tarla arazisi, %8,1’i meyvelik, %3,5’u sebzelik, %1,96’sı bağ, %3,4’ü zeytinlik arazidir.²⁰

3.3 Kırsal Nüfus ve Tarımda İstihdam

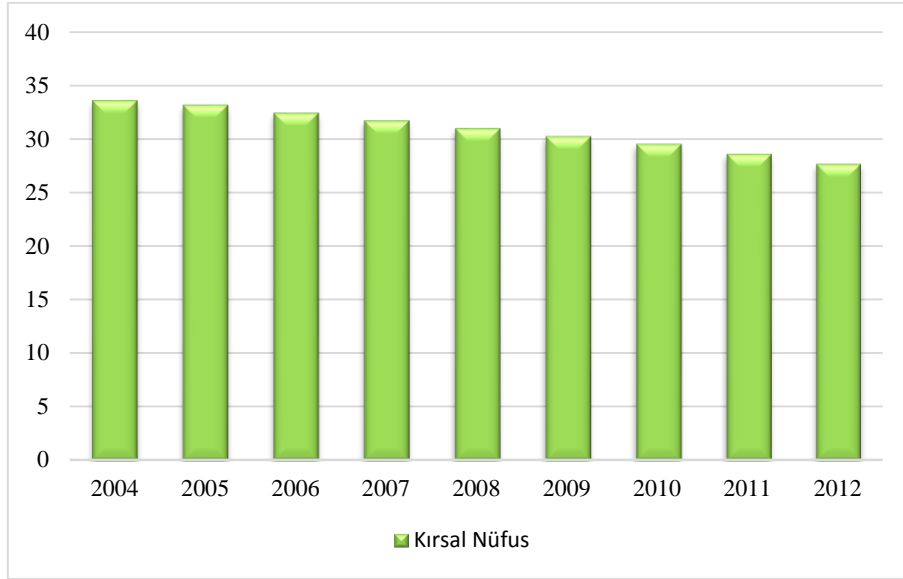
Türkiye’de 1984 yılına kadar kırsal nüfus kentsel nüfustan fazlaydı. Ülkede 1980’lerden itibaren uygulanmaya başlanan liberalleşme politikaları ile kente göç hız kazanmıştır ve kırsal nüfusta sert düşüşler görülmüştür. 1961’de %68 olan kırsal nüfus oranı yıllar itibariyle sürekli azalma göstermiştir. Bu oran 1970’te %61, 2012’de ise %28 olarak tespit edilmiştir.

²⁰ Türkiye’de İklim Değişikliğinin Tarım ve Gıda Güvencesine Etkileri, 2012, Türkiye’nin Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’ne İlişkin İkinci Ulusal Bildirimi Hazırlık Faaliyetlerinin Desteklenmesi Projesi

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Grafik 12’de kırsal nüfusta yaşanan değişim gösterilmiştir. Görüldüğü gibi 1960’lardan günümüze sürekli bir düşüş yaşanmasına rağmen en yoğun kayıp 1980-1990 yılları arasında gerçekleşmiştir.

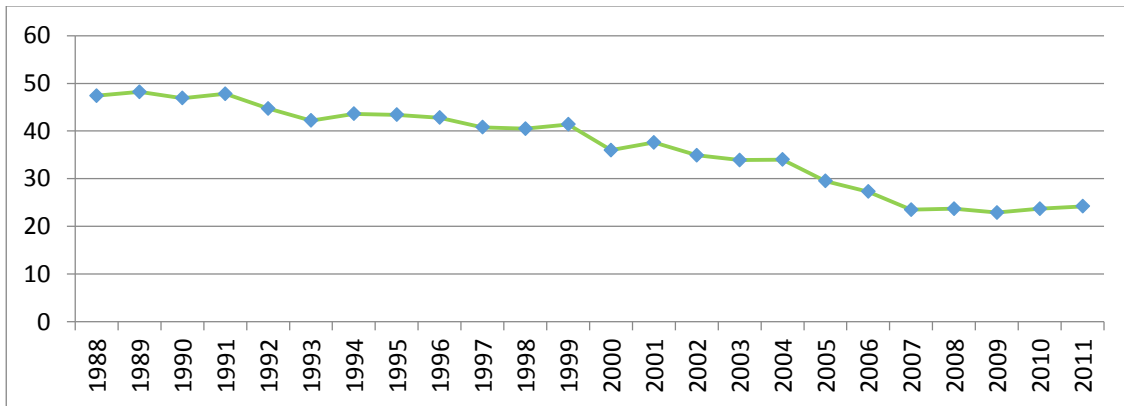
Grafik 12. Türkiye’de Kırsal Nüfus

Kaynak: Dünya Bankası 2013, Tarım ve Kırsal Kalkınma Veritabanı

Grafik 13’de tarımdaki istihdamın toplam istihdamdaki payına bakıldığında genel olarak bir düşüş olduğu göze çarpmaktadır. 1990 yılında %46,90 olan tarımın istihdamdaki payı, 2011 yılında toplam istihdamın %24,20’si olarak tespit edilmiştir. OECD ve Avrupa Birliği ülkelerindeki istihdam oranları ile karşılaştırıldığında %24’lük tarım istihdam payı oldukça yüksektir. Her ne kadar yıllar itibariyle önemli düşüşler yaşansa da tarım hala Türkiye’de istihdamda ve ekonomide büyük önem arz etmektedir. Nitekim ülkede her 4 çalışandan birisi tarımda istihdam edilmektedir.

Grafik 13. Türkiye’de Yıllara Göre Tarımdaki İstihdamın Toplam İstihdama Oranı

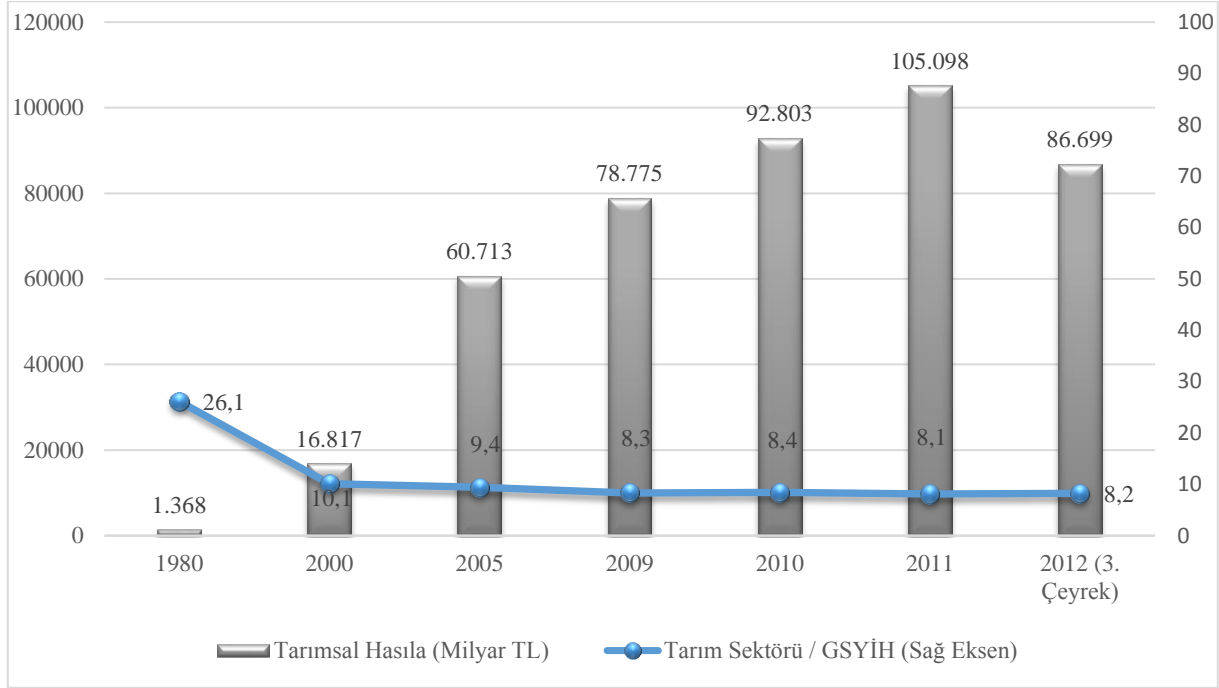
Kaynak: Dünya Bankası 2013, İşgücü ve Sosyal Koruma Veritabanı

3.4 Türkiye Tarımsal Ürün Dış Ticareti

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Türkiye’de yıllar itibariyle tarımsal hasılda önemli bir artış gözlenmiştir. 1980 yılında 1.368 milyar TL olan tarımsal hasıla 30 yıllık dönemde 2010 yılına gelindiğinde 92.803 milyar TL’ye yükselmiştir. 2000 yılında 16.817 milyar TL olan tarımsal hasıla 2005 yılında 60.713 milyar TL’ye 2009 yılında ise 78.775 milyar TL’ye yükselmiştir. Grafik 14’de yıllara göre tarımsal hasıla miktarları belirtilmektedir.

Grafik 14. Türkiye’de Yıllara Göre Tarımsal Hasıla

Kaynak: DPT, TÜİK

Türkiye tarımsal ürün dış ticaretinde de başarılı istatistiklere sahiptir. Dünyadaki ticaretin serbestleşmesi, korumacılığın kaldırılması yönündeki hızlı gelişmelere bağlı olarak, Türkiye’de de tarımsal sanayinin dış ticaret hacminde son 15 yılda oldukça önemli bir büyüme gerçekleşmiştir.²¹ Günümüzde tarımsal dış ticaret, dış ticaret fazlasıyla Türkiye ekonomisine önemli bir katkı sağlamaktadır. Girdi fiyatlarının düşürülmesiyle yakın gelecekte ihracat rakamlarının artırılması ve AB ülkeleriyle yarışabilecek kapasiteye gelmesi amaçlanmaktadır. Küresel ekonomik problemlere rağmen Türkiye tarımsal ürün dış ticaretinde olumlu sonuçlar elde etmiş, ihracat kapasitesini hızlı bir şekilde artırırken ithalat miktarını da düşürmüştür. 2012 yılı itibariyle tarım ürünleri dış ticaretinde ihracatın ithalatı karşılama oranı % 97,8 olarak gerçekleşmiştir.²²

Grafik 15’de yıllara göre Türkiye’deki tarım ürünleri dış ticaret miktarları verilmiştir. 2008 yılında 10,8 milyar dolar olan ihracat miktarı 2011’de 14,4 milyar dolara yükselmiştir. 2011 yılına gelindiğinde tarım ürünleri ihracatında ciddi bir artış elde edilse de benzer yükseliş ithalatta da yaşanmıştır. Nitekim 2010

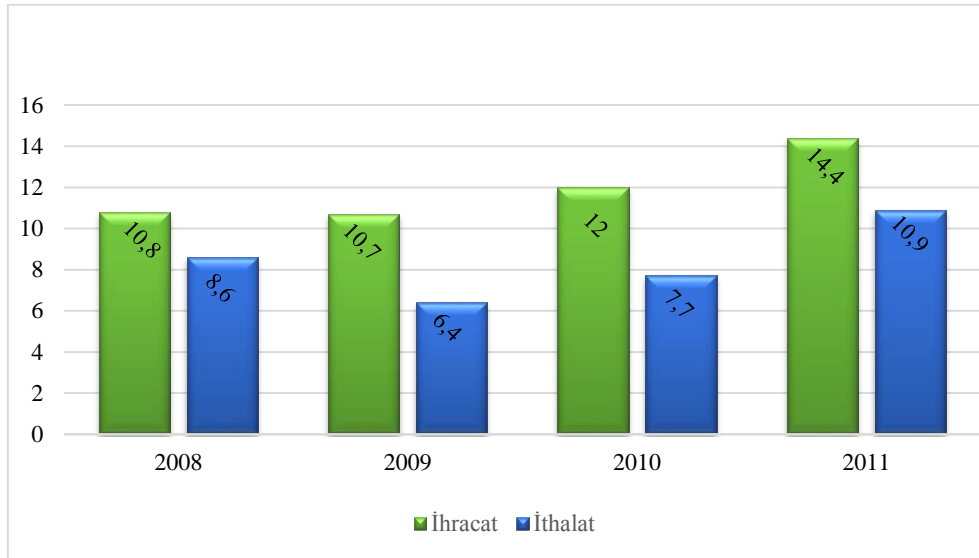
²¹ Türkiye’de Tarım, Editör Prof. Dr. Fahri YAVUZ, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

²² AB ve Dış ilişkiler Genel Müdürlüğü, <http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Sayfalar/IcMenuDetay.aspx?rid=21>

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

yılında 7,7 milyar dolar olan ithalat, 2011’de 10,9 milyar dolara yükselmiştir. 2009 yılında hem ithalat hem ihracatta düşüş yaşansa da sonraki süreçte her iki alanda da artış görülmüştür.

Grafik 15. Türkiye’de Yıllara Göre Tarım Ürünleri Dış Ticareti (Milyar Dolar)

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı Bilgi Sistemi

Tarım ürünleri ihracatımızın % 94’ünü, ithalatımızın da % 64’ünü oluşturan gıda maddelerinde 2011 yılında ihracatımız 14 milyar 207 milyon dolar olarak gerçekleşmiş olup, 2012 yılında gıda maddeleri ihracatı %5,8 artarak 15 milyar 37 milyon dolara yükselmiştir. Gıda maddelerinde ihracatın ithalatı karşılama oranı % 144,3’tür.²³

Tablo 7. Gıda Maddeleri Dış Ticareti (Milyon dolar)

Yıllar	Gıda Maddeleri İhracatı	Gıda Maddeleri İthalatı	Dış Ticaret Dengesi	İhracat Değişim %	İthalat Değişim %
2008	10.705	8.503	2.202	18,9	64,6
2009	10.582	6.108	4.474	-1,1	-28
2010	11.869	7.413	4.456	12,1	21,4
2011	14.207	10.653	3.555	19,7	43,7
2012	15.037	10.419	4.618	5,8	-2,2

Kaynak: Uluslararası Standart Ticaret Sınıflamasına (SITC, Rev.3) göre TÜİK verileri

3.5 Tarım Sektörüne Yapılan Yatırımlar

²³ AB ve Dış ilişkiler Genel Müdürlüğü, <http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Sayfalar/IcMenuDetay.aspx?rid=21>

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Türkiye tarım sektörü geçmiş yıllarda yabancı yatırımcının dikkatini yeterince çekememiş olsa da, içinde bulunduğumuz dönemde Orta Doğulu ve diğer yatırımcılardan giderek daha fazla ilgi görmektedir. Son yıllarda tarımsal yatırımlar için sağlanan devlet destekleri de yerli yatırımcıların daha fazla tarım sektörüyle ilgilenmelerini sağlamıştır.

Ancak tarım sektöründe yapılan yatırımların geri dönüşünün uzun vadeli olması, Türkiye’de tarım sektörünün önemli derecede risk faktörleri içermesi, tarım sektörünün bileşenleri sebebiyle bir takım belirsizliklere sahip olması ve Türkiye’de tarım piyasalarının dünya tarım piyasalarına uyum zorlukları barındırması tarım sektörüne yapılan doğrudan sermaye yatırımlarının düşük seviyelerde olmasına neden olmaktadır.

Kırsal kalkınma ve tarımda modernizasyon konularına yönelik son yıllarda çok sayıda teşvik ve destek programı gerçekleştirilmiş, tarım sektörüne yönelik yatırımların artması ve sektörün ekonomik potansiyelinin genişletilmesi amaçlanmıştır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı verilerine göre 2006 yılında başlatılan “Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Projesi” kapsamında 3.155 adet proje tamamlanmış olup bu hibelere verilen toplam miktar 567 milyon TL tutarındadır.²⁴

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde sektörel kamu sabit sermaye yatırımlarında tarım sektörünün payı %3,1 arttırılmıştır. Tarım sektöründe, sulama projeleri stokunun eritilebilmesi için kamu yatırımları arttırılacak ve projeler hızlandırılarak önemli bir kısmı tamamlanacaktır. Yatırımların arttırılması çalışmaları kapsamında 2007 yılında “Tarımsal Makine ve Ekipman Yatırımlarının Desteklenmesi Projesi” ile 349 milyon TL hibe desteği sağlanmıştır.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu IPARD programı kapsamında çok sayıda yatırımın gerçekleşmesini ve projenin hayat bulmasını sağlamaktadır.

Türkiye Ziraat Odaları Birliği verilerine göre 2014 yılı için kamu sabit sermaye yatırımlarının %10,4’ü, özel sektör yatırımlarının %3,4’ü, toplam yatırımların %4,9’u tarım sektörüne ayrılacaktır. Bu durumda 7 milyar 845 milyon lirası kamu, 9 milyar 129 milyon lirası özel sektör olmak üzere tarım sektörüne 16 milyar 975 milyon liralık yatırım yapılması öngörülmektedir.

Tablo 8. Tarım Sektörüne Yönelik Sabit Sermaye Yatırımı

	2012	2013	2014
--	------	------	------

²⁴ Türkiye Tarım Sektörü Raporu, Plan Bütçe Konuşması, Türkiye’de Tarım

	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	6.429	8.360	14.789	7.113	8.444	15.557	7.845	9.129	16.975

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Türkiye Ziraat Odaları Birliği tarafından tarıma yönelik yapılan sabit sermaye yatırımları miktarının 2023 yılına kadar artarak devam edeceği belirtilmiştir. Yapılacak yatırımların da paralelinde Türkiye'nin 2023 tarım sektörü için 150 milyar dolarlık tarımsal hasıla, 40 milyar dolarlık tarım ve gıda ihracatı hedefinin bulunduğu vurgulanmaktadır.

3.6 Türkiye'de Tarım Politikaları

Tarım sektörü, Türkiye'nin AB uyum sürecinde en kapsamlı ele alınması gereken politika alanlarından birisidir. Türkiye'nin tarım politikalarını şekillendiren nihai hedefi Türk tarımının Avrupa Ortak Tarım Politikası'na tam uyumunun sağlanması olsa da öncelikle topluluk sistemine uygun yeterli bir altyapı oluşturmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır. AB'ye uyum ve tarımsal kalkınma amacıyla Türkiye'de şu tarım politikaları uygulanmaktadır:

- Köye dönüş projelerinin desteklenmesi,
- Kırsal ve tarımsal veri tabanı oluşturulması,
- Tarımsal alan ve işletmelerin küçülmesinin önlenmesi,
- Tarımsal işletmelerde fiziksel altyapı yatırımlarının geliştirilmesi,
- Toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir yönetiminin sağlanması,
- Tarımsal sulama ağının yaygınlaştırılması ve etkin su kullanımının sağlanması,
- Pazar ihtiyaçlarına göre üretim planlaması yapıp üretimin çeşitlendirilmesi,
- Bitkisel, hayvansal ve su ürünlerinin işleme, paketlenme, depolama ve pazarlama yapılarının geliştirilmesi ve istihdam kapasitesinin artırılması,
- İşlemeli tarıma elverişli olmayan alanlarda küçükbaş hayvancılık, arıcılık faaliyetlerinin geliştirilmesi,
- Küçük ve orta ölçekli tarımsal sanayinin desteklenmesi,
- Mesleki eğitim faaliyetlerinin artırılması,
- Detaylı temel toprak etütleri ve arazi envanteri yapılarak entegre arazi kullanım planları hazırlanmasıdır.

Türkiye tarım politikalarını oluştururken diğer ülkeler gibi içteki karar mekanizmalarına başvurmakla birlikte küresel bağlayıcı anlaşmalara bağlı hareket etmek durumundadır. Türkiye'nin tarım politikaları Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu ve Avrupa Birliği gibi kurum ve kuruluşların

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

belirlediği çerçevede oluşturulmaktadır. 2000 yılında Tarım Reformu Uygulama Projesi'nin (ARIP) Türkiye'nin gündemine alınmasıyla tarımsal faaliyetlerin ekonomi üzerindeki yükünü azaltmak ve geliştirilen politikalarla kaliteli ve verimli ürün elde edebilmek adına önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Doğrudan mali destek verilmesi, verilen desteklerin aşamalı olarak geri çekilmesi ve devlete bağlı tarım işletmelerinin özelleştirilmesi aşamaları sayesinde hem tarım sektörünü canlı tutmak hem de sektördeki aktörlerin özel sektöre geçişiyle devlet müdahalelerinin azaltılması amaçlanmıştır. Ancak Tarım Reformu Uygulama Projesi'nin faaliyet aşamasında ortaya çıkan engeller ve uygulama zorlukları nedeniyle 2006-2010 yıllarını kapsayan Tarım Çerçeve Kanunu ve Tarım Stratejisi'nin hazırlanması şart olmuştur. Bu şekilde verimliliği yüksek ve sürdürülebilir bir tarım sektörü için adımlar atılmıştır.

Türkiye'de son 50 yılda yapılan tarımsal politikalar analiz edildiğinde 9 adet beş yıllık kalkınma planının politikada belirleyici rol oynadığı görülmektedir. 1963-1967 yıllarını kapsayan birinci kalkınma planında tarım kooperatiflerinin kurulması ve bu kooperatif üyelerine destek verilmesi sağlanmıştır. İkinci kalkınma planında yeni tarımsal örgütlenme modellerinin geliştirilmesi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Üçüncü kalkınma planında mevcut tarım politikalarının uygulanmasındaki engelleri aşmaya ve sorunları çözmeye yönelik faaliyetler yürütülmüş ve tarımsal destek fonunun kurulması planlanmıştır. Dördüncü kalkınma planında doğrudan müdahale ve desteklerden çok, mevcut üretimin verimliliğini ve dar ve orta gelirli çiftçinin üretim kalitesini arttırmaya yönelik tarımsal eğitim hizmetleri sağlamaya ve öz kaynakların geliştirilmesi için çalışmalar yapmaya odaklanılmıştır. Beşinci kalkınma planı kapsamında 1984'te Sulama Alanlarındaki Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu getirilerek tarımsal üretim hacmini genişletecek yöntemler izlenmiştir. Tarımsal ürünlerin pazarlama faaliyetlerini geliştirmek üzere eylem planı oluşturulmuş ve ürünlerin sigortalması yöntemi geliştirilmiştir. Altıncı kalkınma planı 90'lı yılların başında uygulanan ve kendinden önce tarımsal uygulamaların sürdürülebilirliğine yönelik çalışmaların yapıldığı çalışmalardan oluşmaktadır. Yedinci kalkınma planında Tarımsal Politikalar ile İlgili Yapısal Değişim Projesi kapsamında, sekizinci eylem planında ise Genel Tarım Politikaları adı altında verimliliğin artırılması nihai amacına hizmet eden incelemeler yapılmış ve politikalar belirlenmiştir. 2007- 2013 yılları arasında kapsayan ve günümüzde uygulanmaya devam eden dokuzuncu kalkınma planı kamu hizmetlerinde kalite ve etkinliğin artırılması, tarım istihdam seviyesinin yukarılara çekilmesi ve bölgesel gelişimin önemi konularına değinmektedir. Bu kalkınma planı daha uzun vadeye odaklanan ve 2023 hedeflerine paralel düzenlenmiş sürdürülebilirliği ve ekonomide istikrarı temel alan hedeflerden meydana gelmektedir.

3.7 Tarım İşletmelerinin Amacı ve Yapısı

Türkiye'de özel mülkiyete dayalı küçük aile işletmelerinin hâkim olduğu bir tarımsal yapı mevcuttur. Zaman içinde işlenen arazilerdeki genişlemeyle birlikte, işletme sayısı da artış göstermiştir. Ortalama işletme arazisi

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

1960 yılında 55,3 dekar iken, 2001 yılında 61 dekara yükselmiştir. Tarım işletmelerinde geleneksel yöntemler ile faaliyetler sürdürülmekte ve işletme sahibinin eğitim süresi ortalama 5 yıl sürmektedir. Tarım işletmelerinin sermaye yapıları dikkate alındığında, diğer işletmelere oranla daha az sermaye ile etkinliklerini sürdürmektedir. Gelişmiş ülkelerde tarım işletmelerinin toplam sermaye içindeki oranı Türkiye'ye oranla çok daha yüksektir. Tarım işletmelerinin çoğu finansal sıkıntılar dolayısıyla kredi kullanabilecek durumda olmayıp ayrıca yabancı sermaye ile ortaklık kurabilecek mali güce sahip değildir.

Gelişmiş ülkelerde tarım sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde, işletme büyüklüğü artarken işletme sayısında da yükseliş olduğu görülmektedir. Toprak genişliği esas alındığında, Türkiye'deki tarımsal işletmelerin küçük ölçekli işletmeler olduğu sonucuna varılabilir. Türkiye'de tarım işletmelerinin %80'inden fazlası küçük ölçekli işletmelerdir. 1952-1980 yılları arasında tarım arazilerinin parsel sayısı 15,7 milyondan 22,9 milyona yükselmiştir. Aynı dönemde işletmeler %17 oranında genişlerken, parsel sayısı %45,7'lik artış göstermiştir.

3.8 Türkiye'de Tarım Sektörünün Sorunları

Son yıllarda Türkiye ekonomisine büyük katkılar sağlayan tarım sektöründe çözümü gecikmiş ve sektörel büyümeye engel teşkil eden birtakım sorunlar mevcuttur. Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin beyanlarına göre bu sorunların başında arazi parçalanmaları, sulamaya açılmayan büyük arazilerin olması ve tarımsal örgütlenmedeki sorunlar gelmektedir. Sulamaya açılmayan 3,5 milyon hektar arazinin verimliliği önemli derece düşürdüğü görülmektedir. Tarım sektöründeki örgütlenmelerin başarısız olması ve kurulan kooperatiflerin amacına ulaşamaması, müdahale alımı yapılmasının ve üretici ile sanayicinin bir araya getirilmesinin önüne geçmektedir. Bu sorunun aşılarda örgütlerin bir taraftan talebe uygun arzı sağlaması bir taraftan da müdahale kurumu gibi bu ürünleri alıp soğuk hava depolarına atarak talebe göre piyasaya çıkarabilmesi amaçlanmaktadır.²⁵

Sera-bir tarafından hazırlanan mevcut durum analizine göre tarım sektöründeki başlıca sorunlar şu şekildedir:

- Modern tarım işletmelerinin kimlik sorunu,
- Tarım sektöründeki yapı ruhsatı sorunu,
- Tarım sektörü istihdam ve sigorta sorunu,
- Tarım sektöründeki ısınma sorunu,
- Modern tarımda yapılacak alanların seçimi ve ölçek sorunu,
- Yerli tohum üretilmesi hususunda karşılaşılan sorunlar,

²⁵<http://www.haberler.com/tarim-sektorunun-hedefi-ve-sorunlari-4785772-haberi/>

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

- İhracatla ilgili sektörel sorunlardır.

Tarım sektörüne ilişkin sorunların bir diğeri de erozyondur. Erozyon sonucunda toprağın verimi düşerken, barajların hizmet süresi de giderek kısalmaktadır. 2004 yılı Kalkınma Bankası araştırma raporlarına göre Türkiye'nin 78 milyon hektarlık yüzölçümünün 62 milyon hektarı (%79'u) erozyona tabi bulunmaktadır.²⁶

Yine 2004 yılı Kalkınma Bankası verilerine göre Türkiye tarımında tarımsal Ar-Ge'ye ayrılan kaynaklar son derece yetersiz kalmaktadır. Ar-Ge çalışmalarına toplam tarımsal gelirin %0,5'i kaynak olarak ayrılırken, tarımsal aktif nüfus başına ancak 19,8 dolar civarında Ar-Ge harcaması yapılabilmektedir.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın tarımdaki mevcut durumu ortaya çıkarmak için yaptığı 2013 yılı Tarımsal Altyapı ve Kırsal Kalkınma GZFT analizi sonuçları şu şekildedir:

<p>GÜÇLÜ YÖNLER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arazi toplulaştırma çalışmalarının hızlandırılması, • Arazi kullanım planları ile tarım arazilerinin amacına uygun kullanılmasının sağlanması, • Bölgesel ve kırsal kalkınma proje deneyimleri, • Uzaktan algılama teknolojilerinin etkin olarak kullanılmaya başlanması, • Kırsal kalkınma desteklerinin bütçedeki payının artması, kırsal sanayinin ve tarım dışı istihdamın desteklenebilmesi, • Geleneksel el sanatları konusunda verilen eğitimler, • Örgütlenme konusunda yeterli bilgi birikiminin olmasıdır. 	<p>ZAYIF YÖNLER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kırsal alana özgü envanter bilgilerinin yetersizliği, • Kırsal kalkınma sürecine STK'ların etkin bir şekilde dâhil edilememesi, • Özellikle uluslararası kaynaklarla yürütülen projelerde konu uzmanı bulmadaki güçlükler, • Tarım-sanayi entegrasyonu ve pazarlama faaliyetlerinde etkinlik sorunları, • Kırsal alana hizmet götüren kamu kuruluşları arasındaki koordinasyon yetersizliği, • Karar vericilerin temel alacağı etki analizi çalışmalarının yeterli olmaması, • Uluslararası kaynaklardan yeterince yararlanılamaması, • Kırsal altyapı yetersizlikleri ve mevcut altyapının modernizasyon ihtiyacıdır.
<p>FIRSATLAR</p> <ul style="list-style-type: none"> • Özel sektörün kırsal alanda yatırım yapma 	<p>TEHDİTLER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kırsal alanlarda, sermaye birikimi eksikliği ve

²⁶http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/GA/2004-GA/GA-04-07_20_Kalkinma_Surecinde_Tarim_Sektoru_CiltII.pdf

<p>eğiliminin artması ve buna yönelik teşvikler,</p> <ul style="list-style-type: none">• Tarım-sanayi entegrasyonunun önemli gelişme göstermesi,• AB ve uluslararası kaynaklı fonlara erişebilirlik,• Kırsal turizme artan ilgi,• Yaygın üretici örgütlenmesi ve STK yapılanması,• Marka olabilecek yöresel ürün çeşitliliği,• Kırsalda haberleşme ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi,• Kırsalın yaşanılan alanlar haline getirilmesi ile köyden göçün azalması,• Kırsaldaki tarım dışı potansiyelin değerlendirilme imkânları,• Altyapı yatırımlarına uygun toprak ve su kaynaklarının varlığı,• Kırsal kalkınma projeleri sonucu sosyal huzurun sağlanması,• Bölgesel kalkınma projelerinin varlığıdır.	<p>mali kaynak yetersizlikleri,</p> <ul style="list-style-type: none">• Tarım sektöründe gizli işsizlik ve kayıt dışılığın yaygınlığı,• Genç ve nitelikli işgücünün kırsal alanlardan göçü,• Geleneksel davranış eğilimleri ve üretim alışkanlıkları,• Küçük ölçekli işletmelerin tarım – sanayi entegrasyonuna katılmalarının güçlüğüdür.
--	---

4 ZONGULDAK'IN GENEL DURUMU

3.306 km²'lik bir alana yayılmış olan il merkez ilçenin yanı sıra Alaplı, Gökçebey, Karadeniz Ereğli, Çaycuma ve Devrek olmak üzere beş ilçeye ev sahipliği yapmaktadır. Karadeniz Bölgesinde yer alan ilin komşuları Bartın, Kastamonu, Düzce ve Karabük'tür.

2013 yılı verilerine göre Zonguldak'ın toplam nüfusu 601.567'dir. Nüfusun 355.771'i şehir ve ilçe merkezlerine ikamet ederken ile bağlı köylerin nüfusu 245.796 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 9. Zonguldak İl Geneli Nüfus Bilgileri

ZONGULDAK İL GENELİ NÜFUS BİLGİLERİ						
İLÇESİ	2012			2013		
	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY
MERKEZ	126.861	109.080	17.781	125.914	107.783	18.131
ALAPLI	44.986	18.123	26.863	44.668	18.938	25.730
ÇAYCUMA	94.038	24.680	69.358	92.690	26.032	66658
DEVREK	57.366	25.354	32.012	56.571	24.213	32358
KDZ.EREĞLİ	173.933	102.828	71.105	174.185	111.449	62736
GÖKÇEBEY	22.660	7.240	15.420	22.296	7.242	15.054
KİLİMLİ	42.023	24.111	17.912	40.789	23.387	17.402
KOZLU	44.660	35.409	9.251	44.454	36.727	7.727
GENEL TOPLAM	606.527	346.825	259.702	601.567	355.771	245.796

Kaynak: Zonguldak Valiliği²⁷

4.1 Zonguldak'ın Tarihi

Oldukça köklü bir geçmişe sahip olan Zonguldak ilinin arkeolojik kanıtlara göre MÖ 2500'lü yıllardan itibaren yerleşim yeri olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Kurulduğu tarihten bugüne pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Zonguldak'ın bünyesinde barındırdığı önemli medeniyetler arasında Hititler, Frigler

²⁷ Zonguldak Valiliği, 2013, Nüfus Bilgileri

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

ve Persler de bulunmaktadır. İl 18. yy' da gemi yelkenciliği ve kömür madenciliği ile önem kazanmaya başlamıştır. İlk kömür ocağı 1848 yılında açılmıştır ve bölgede o yıllarda madencilik faaliyetleri Belçikalı ve Fransız şirketler tarafından yürütülmüştür. Şehrin adının da nu faaliyetlerden geldiği kabul gören varsayımlar arasındadır. Necdet Sakaoglu'nu tespitine göre de; "Daha çok şimdiki Zonguldak'ın bulunduğu yerde ocaklar açan Fransız girişimciler yörelerinin çok engebeli ve sık ormanlık oluşu sebebiyle buralara Jungle (Cangıl) adını vermişler, buna yerli halkın orman anlamında kullandıkları dav - dağ kelimesi de eklenince zamanla Zonguldak biçimini alacak olan "Jungle-Dağ" ismi doğmuştur."²⁸. Zonguldak limanı I. Dünya Savaşı'nda Sarıkamış'a gidecek malzemelere ev sahipliği yapmış, Kurtuluş Savaşı'nda ise SSCB ile ilişkilerde önemli bir rol oynamıştır.

4.2 Zonguldak'ın Ekonomik Yapısı

Zonguldak ilinin ekonomisi madencilığe ve sanayiye dayanır. Ormancılık, hayvancılık ve tarla tarımı ikinci önemli bir kaynaktır. İl sınırları içinde zengin kömür (kara elmas) yatakları bulunur. Bunlara dayalı demir-çelik fabrikaları ve bunlara bağlı yan sanayi ekonominin belkemiğidir.

Hayvancılık: Zonguldak ilinde çayır ve mera çok az olmasına rağmen hayvancılık (besi hayvancılığı) oldukça gelişmiştir. "Jersey" ırkı inekleri ile sığır cinsi ıslah edilmiştir. Sığır sayısı daha fazladır. Ayrıca koyun, kıl keçisi ve tiftik keçisi beslenir. Tavukçuluk ve arıcılık gelişmiştir. Zonguldak ilinde balıkçılık da önemli yer tutar. Zonguldak ve Bartın kıyılarının açıkları hamsi sürülerinin yuvalandığı yerlerdir.

Ormancılık: Zonguldak ili orman varlığı bakımından çok zengin sayılır. 540.000 hektara yakın orman ve 30.000 hektara yakın fundalık alanı vardır. Orman içinde 254 ve orman kenarında 269 köy vardır. İl genelinde bol miktarda sanayi odunu ve yakacak odunu elde edilir.

Madenler: Zonguldak ili maden kömürü bakımından Türkiye'nin en zengin ilidir. Maden kömürü Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumunun Ereğli Kömür İşletmesi tarafından çıkarılır. Faal nüfusun % 15'i ve 50.000'e yakın kişi maden çıkarma işlerinde çalışır. Maden kömürü çıkarılan üretim havzasında 14 milyar ton kömür rezervi vardır.

Sanayi: Zonguldak ili sanayi bakımından İstanbul, Kocaeli ve İzmir'den sonra gelir. Zengin maden kömürü, enerji santrali, liman şehri oluşu, gür orman varlığı, başta demir-çelik tesisleri olmak üzere pek çok sanayi tesisinin kurulmasına ve ilin ileri bir sanayi bölgesi hâline gelmesinin başta gelen sebebi olmuştur. Zonguldak limanı 1893'te yapılmıştır. Karabük Demir-Çelik Fabrikasının yapımına 1937'de başlandı. 1948'de Karadeniz Ereğlisi limanı yapıldı. 1949'da Filyos Ateş Tuğla Fabrikası açıldı. Eskiden beri Ereğli

²⁸ Zonguldak İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, 2014, Zonguldak Tarihi

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

ve Bartın'da bulunan büyük tekne tersaneleri geliştirildi. Çok sayıda, mobilya fabrikaları, kireç, kâğıt ve bisküvi fabrikaları; 1970'ten sonra artan özel sektöre ait fabrikalar önemli sanayi kuruluşlarıdır.²⁹

4.3 Zonguldak'ın Coğrafi Yapısı

Zonguldak ili çok engebeli bir arazi yapısına sahip olup; il alanının % 56'sı dağlarla, % 31'i platolarla ve % 13'ü ovalarla kaplıdır. Akarsu vadileriyle yer yer derin bir biçimde parçalanmış olan il toprakları orta yükseklikteki dağlık alanlardan oluşur.

Bol yağışlı bir iklime sahip olan Zonguldak, yerüstü su kaynakları bakımından oldukça zengindir. İlde Filyos Çayı dışında büyük akarsu olmamakla birlikte, çok sayıda akarsu vardır. Bu akarsular, il alanının sık bir vadi ağıyla parçalamıştır.

Ağırlıklı yeryüzü şekillerini oluşturan dağlar; kuzey kesimlerinde 1000 metreyi bulmazken, orta kesimlerde 1200 metreyi aşmakta, güneyde ise yer yer 2000 metreye kadar ulaşmaktadır. Dağlar kıyıya koşut üç sıra oluşturduğundan kıyı ile iç kesimler arasında ulaşım güçleşir. Kıyıya yakın yükseltilerin oluşturduğu dağ sırasının altında zengin taşkömürü yatakları vardır.

Zonguldak il toprakları sıkı bir vadi ağıyla parçalanmıştır. Bu vadiler kimi kesimlerde genişleyerek düzlükler oluşturmasına karşın, ilde büyük denebilecek bir ova yoktur.

İl topraklarının % 52'si ormanlık alan (348.612 ha) olup, bunun % 88'i koru, % 12'si baltalık orman niteliğindedir. Ülkemiz ormanları içerisinde zengin bir tür çeşitliliği ile doğal arboretum konumunda olan yöre ormanlarında kayın, meşe, gürgen, kestane, çınar, ıhlamur ve kızılâğaç başta olmak üzere % 70'i yapraklı; gürgen, karaçam, sarıçam, kızılçam ve sahil çamı türleriyle % 30'u ibrelili ormanlardır. Her mevsimi yağışlı geçen yörenin yükseklikleri iğne yapraklı (köknar, çam), daha aşağıları yayvan yapraklı (kayın, meşe, kestane, karaağaç, ıhlamur, kavak), akarsu kenarları da kavak, söğüt ağaçlarıyla kaplıdır.

Zonguldak ili ılıman Karadeniz ikliminin etkisi altındadır. Her mevsimi yağışlı ve ılık olan Zonguldak'ta kurak mevsime rastlanılmamaktadır. En fazla yağış sonbahar ve kış mevsimlerinde görülür. İlde mevsimler ve gece-gündüz arasında önemli bir sıcaklık farkı bulunmamaktadır. Denizden iç kesimlere doğru gidildikçe, iklim biraz daha sertleşir.

Yıllık ortalama sıcaklıklarda il genelinde önemli bir farklılaşma yoktur. Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları ilin en fazla güneşli günlerinin yaşandığı aylardır. Yine bu aylar arasında deniz sıcaklığı ortalama 20 °C düzeyindedir. Yıllık yağış ortalamasının 1.199 Kg/m² olduğu Zonguldak'ta, en yağışlı aylar 148.65 mm ile Aralık ve 141.72 mm ile Ocak aylarıdır. Yağışlar kıyılardan iç kesimlere doğru gidildikçe hem azalmakta hem de yağmurdan kara dönüşme özelliği göstermektedir.

²⁹ Ekonomik Faaliyetler, Coğrafya Dünyası, 2007

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

5 KESTANE VE CEVİZ BİTKİLERİ

5.1 Kestane Bitkisi

Kestane ülkemizde doğal olarak yetişme imkânı bulmuş meyvelerden biridir. Yaprağını döken meyveler grubunda yer alan kestanenin bilimsel adı *castanea*'dır. Kuzey Yarım Küre'nin tüm ılıman bölgelerinde yetişen kestane ağacı *Fagaceae* (kayingiller) familyasındandır. Çeşitli kaynaklara göre dünyada kültüre alınmış kestane yetiştiriciliğinin 6.000 yıl öncesinde başladığı tahmin edilmektedir. Kestane kültürünün Anadolu'da başlayıp, M.Ö. 5. yüzyılda Yunanistan'a ve buradan da İtalya'ya götürüldüğüne ilişkin tarihi kayıtlar vardır. Son yıllarda yapılan genetik araştırmalar, İtalyan kestane çeşitleri ile Batı Anadolu'daki çeşitlerin birbiriyle akraba olduğunu göstermekte, bu bakımdan tarihi kayıtların güvenilirliği ortaya çıkmaktadır. Kestanenin Karadeniz kıyılarından, özellikle de Kastamonu dolaylarından götürüldüğü düşünülmekte ve bu şehrin adıyla bağlantılı olarak *Castanea* cins (genus) adının buradan çıktığı bilinmektedir.³⁰

Dünyada kestanenin doğal yayılım alanları, Doğu Asya (Çin, Kore, Japonya) Türkiye, Güney Avrupa ve Kuzey Amerika'dır. Daha ziyade Kuzey Yarım Küre'de yerli türleriyle birlikte kestane ormanları şeklinde doğal olarak yetişmektedir. Ağırlıklı olarak yetişen başlıca ülkeler Çin, Kore, Japonya ve Akdeniz ülkeleridir. Akdeniz havzasında yer alan ülkemizde ise Anadolu'nun Karadeniz, Marmara ve Ege bölgeleri gibi nemli koşulları orman alanlarında *Castanea Sativa* Mill (Avrupa kestanesi) türü kestane doğal olarak yetişmektedir.³¹

Sert kabuklu meyveler içerisinde önemli bir yer tutan kestaneler deniz seviyesinden itibaren genel olarak 700-800 metre yüksekliklere kadar yetişebilirse de bu durum çeşitli ekolojilere göre değişiklik göstermektedir. Örneğin; İspanya'da 915 m, Kuzey Afrika'da 1300 m ve Kafkaslar 'da 1800 m'ye kadar yükselen arazilerde yetişebilmektedir.

Anadolu'da ise, yer yer 1200 ile 1300 m yükseltiye kadar yayılış gösterebilmektedir. Doğal bir orman ağacı olan kestane ağacı, gövdesi dik, kırmızımtırak kabuklu ve sert yapraklı bir ağaçtır. Uzun ömürlü bir ağaç türü olarak 200-500 yıl kadar yaşayabilmekte, bazen de 1000 yıllık ağaçlara rastlanabilmektedir. Yaşadığı ortama göre farklılık gösterir. Hemen hemen 30 m'ye ulaşan bir yapıya sahip kestane ağacının 500-1000 yıl arası değişen bir yaşam süresi olduğu bilinmektedir. Koyu renkli ve dayanıklı kerestesi çok eskiden beri konut ve mobilya yapımında kullanılmaktadır.

Dünya kestane üretimi diğer sert kabuklu meyve türlerine göre oldukça azdır. Buna karşın özellikle 1990'lı yıllardan sonra üretim belirgin bir şekilde artmıştır. Nitekim 1961 yılında 594.398 ton olan üretim, 1970'de

³⁰ Özçağırın, vd. 2007: 272-273; Soylu, 2004: 24; DPT, 2001: 398; Subaşı, 2004: 5; Bucak, 2006: 69

³¹ Subaşı, 2004: 5

565.272 ton, 1980'de 472013 ton, 1990'da 484.276 ton, 2000'de 937.655 ton olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında ilk defa 1 milyon tona ulaşan üretim, 2010 yılında 1.958.547 tona yükselmiştir. 1961-2010 arasındaki 49 yıllık dönemde üç kattan fazla bir artışın olduğu dikkati çekmektedir. Önceki dönemlerde üretimde söz sahibi olan bazı Avrupa ülkelerinin üretimlerinin azalmasına rağmen dünya genelinde artışın devam etmesi özellikle Çin'in üretimindeki artıştan kaynaklanmaktadır.

Kestane üretimi daha çok kestanenin doğal yayılış alanları içerisindeki ülkelerde yapılmaktadır. Asya kıtası üretimde ilk sırada yer almakta olup, dünya kestane üretiminin %87,5'i bu kıtadan karşılanmaktadır. Bu kıtada Çin, G. Kore, Türkiye ve Japonya önemli üretici ülkelerdir. Üretimde Avrupa kıtası %8,3'lük paya sahiptir. Bu kıtada önemli üreticiler İtalya, Portekiz, İspanya, Yunanistan ve Fransa gibi Akdeniz havzası ülkeleridir. Amerika kıtası ise %4,2'lik bir pay ile son sırada yer almaktadır. Bu kıtanın önemli üretici ülkesi Bolivya'dır.

Türkiye'de kestane üretiminin 2010 yılı itibarıyla %57,1'lik (31.688 ton) kısmı Ege bölgesinden karşılanmaktadır. Ege bölgesinden sonra en fazla kestane üretimi yapılan bölgemiz Karadeniz'dir.

Ülkemiz üretiminin %35'i (19.372 ton) bu bölgemizden sağlanmaktadır. Bölgedeki en büyük üretici ilimiz 9.225 ton ile Kastamonu'dur. Ülke üretiminde ikinci sırada yer alan bu ilimizde kestane üretim sahası kıyı kesiminde yoğunlaşmıştır. Bu kesimdeki İnebolu 6.350 ton üretimi ile Türkiye üretiminin %11,5'lik kısmını karşılamaktadır. Diğer ilçelerden Cide (2.000 ton) ve Bozkurt (600 ton) dışındakilerin üretimi oldukça az olup, il üretiminde önemli değildir. Sinop Kastamonu'dan sonra bölgenin ikinci önemli üretici ilidir. Yıllık üretimi 4504 ton kadardır. İldeki kestane üretim sahaları Sinop yarımadasının batısında kalan Ayancık, Türkeli ve Erfelek ilçelerinde toplanmıştır. Söz konusu ilçelerin hepsinde üretim 1.000'er tondan fazladır. Bartın ve Zonguldak illeri de bölge üretiminde önemlidir. Bartın'da özellikle Kurucaşile ilçesi üretimin yarıya yakınına karşılamaktadır. Zonguldak'ta ise merkez ilçe ve Ereğli üretimde önemli yere sahiptir. Bölgedeki diğer üretici illerin (Samsun, Düzce ve Rize) üretimleri 1.735 ton kadardır.

Türkiye kestane üretiminin %7,9'u (4.389 ton) Marmara bölgesinden karşılanmaktadır. Bu bölgemizdeki en önemli üretici ilimiz kestanesiyle ünlü Bursa'dır. Yıllık 1.455 ton kestane üretiminin gerçekleştirildiği ilde, İnegöl, Kestel ve Orhaneli ilçeleri üretimde önemlidir.³²

5.2 Ceviz Bitkisi

Ceviz (*Juglans regia* L.), botanikte Dicotyledoneae sınıfı Juglandales takımı, Juglandaceae familyası ve *Juglans* cinsinde yer alır. *Juglans* cinsi içerisinde günümüzde özellikleri belirlenen 18 türden en önemlisi ve üstün meyve kalitesi ile ceviz denildiğinde ilk akla gelen, "Anadolu cevizi", "İran cevizi" ve "İngiliz cevizi" olarak da adlandırılan *J. regia*'dir.

³² Karadeniz V, Türkiye'de Kestane Tarımı ve Başlıca Sorunları, 2013

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Cevizin anavatanı, bazılarına göre İran'ın Ghilan bölgesi, bazılarına göre ise Çin'dir. Bunlara karşılık daha büyük bir çoğunluk ise cevizin anavatanı olarak çok daha geniş bir alanı göstermektedirler. Bunu savunan gruba göre ceviz Karpat dağlarından Türkiye, Irak, İran, Afganistan, Güney Rusya, Hindistan, Mançurya ve Kore'ye kadar uzanan geniş bir bölgenin doğal bitkisidir.

Kökene itibariyle dünyada büyük bir doğal yayılma alanına sahip olan Anadolu cevizi (*Juglans regia* L.) çeşitli göçler ve ticaret kervanları vasıtasıyla doğal yayılma alanı dışına da götürülmüş olup, bugün tropik bölgeler dışında hemen hemen dünyanın her yerinde yetiştiriciliği yapılan bir meyve türü durumundadır. Yakın bir geçmişe kadar ceviz yetiştiriciliğinde söz sahibi olarak Türkiye gelmekte, bunu Yunanistan, İtalya, Fransa gibi ülkeler takip etmekteydi. Fakat ceviz yetiştiriciliğine 1867'de cevizle başlayan ABD, bütün bu ülkeleri geride bırakarak ceviz yetiştiriciliğinde ve dış satımında en önemli ülke konumuna gelmiştir.

Anadolu, günümüze kadar yapılan yetiştiricilik sonucunda, sayıları 4.5 milyonu aşan bir ceviz ağacı varlığına sahip olmuştur. Her yöresi kıymetli ceviz tiplerine sahip olan ülkemizde bu zengin kaynağın başlıca iki önemli avantajı bulunmaktadır. Birincisi, sahip olduğu 5 milyondan fazla ağaçla elde edilen yaklaşık 120 bin tonluk ceviz üretimi, ülkemizi dünya sıralamasında üçüncü sıraya yerleştirmiştir. Fakat üretilen bu miktarın ancak %1-2'sinin dış satıma gitmesi ve dolayısıyla ülkemizin dünya ceviz dış satım sıralamasında son sıralarda yer alması da olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun tek nedeni üretimimizin standart çeşitlerle değil de tamamen tohumdan yetişen ağaçlarla yapılması ve hiç bir kültürel uygulamanın yapılmamasıdır.

Tohumdan yetişen her bir ağacın farklı özelliklere sahip olması, dolayısıyla standartlara uygun miktarda ürünün temin edilememesi dışsatımımızı zorlaştıran en önemli neden olarak ortaya çıkmaktadır. Anadolu'nun mevcut ceviz varlığının ikinci avantajı ise, çok geniş bir genetik varyasyona sahip olduğundan ıslah çalışmaları için zengin bir kaynak olmasıdır. Bu varyasyon ıslah çalışmalarının uygun yöntemlerle daha kısa bir zamanda başarıya ulaşmasına imkân vermektedir.³³

³³ Budak Y. Ceviz Yetiştiriciliği, 2010

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

6 ANKET VERİ ANALİZLERİ

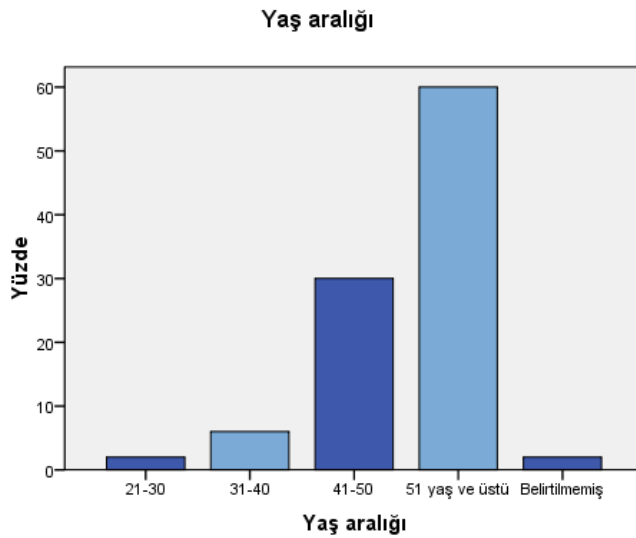
6.1 Ceviz Anketleri Veri Analizi

Zonguldak Kestanesi ve Cevzine Yönelik Markalaşma Çalışmaları Projesi kapsamında 50 ceviz üreticisi ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Kişilerin yaşı, cinsiyeti ve eğitim durumlarının yanı sıra ceviz üretimi ile ilgili 26 adet soru yanıtlamaları istenmiştir. Elde edilen verilerin SPSS programına aktarıldıktan sonra analizi mümkün kılınmıştır. Verilerin analiz edilmesi ile Zonguldak ilinde ceviz üretimi ile uğraşan çiftçilerin profili çıkarılmış, ceviz üretim süreçleri ve Zonguldak'ta cevizin markalaşma değeri ile ilgili bilgi edinilmiştir. Elde edilen bilgiler üreticilerin genel özellikleri, arazi özellikleri, yetiştirme ve depolama, üretim sürecinde sorunlar ve satış ve tanıtım olmak üzere beş ana başlık altında toplanmıştır. Her ana başlık konu ile ilgili alt başlıklar içermektedir.

6.1.1 Üreticilerin Genel Özellikleri

6.1.1.1 Üreticilerin Yaş Dağılımı

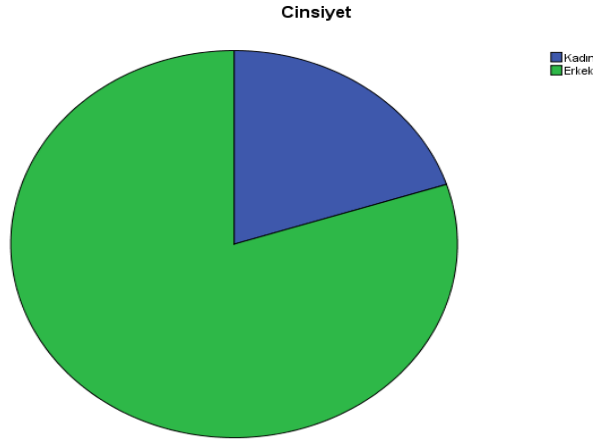
Görüşülen ceviz üreticilerinde en yoğun yaş grubu 51 yaş ve üstü olarak tespit edilmiştir. Görüşülen 50 kişiden, 30 bireyin 51 yaş ve üzerinde olduğu belirlenmiştir. En sık rastlanan ikinci yaş grubu ise 15 kişi ile 41-50 yaş aralığıdır. Bu verilerden hareket ile ceviz yetiştiriciliğinin bir uğraş olarak daha çok orta yaş ve üstü gruplarda edinildiği ve genç nüfusun ceviz üretimi ile nadir sıklıkta uğraştığı söylenebilmektedir.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

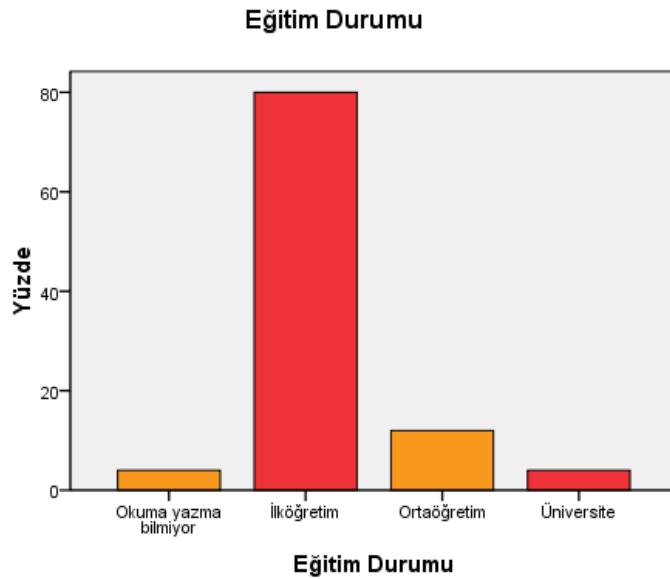
6.1.1.2 Üreticilerin Cinsiyet Dağılımı

Zonguldak'ta ceviz üretimi ele alındığında üreticilerin eşitsiz bir cinsiyet dağılımı gösterdiği görülmektedir. 50 üreticiden 40 tanesinin erkek olduğu yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Genç nüfusa benzer olarak kadın bireyler de ceviz üretimine oldukça az katılım göstermektedir. Elde edilen veriler sonucunda üreticilerden %80'inin erkek, %20'sinin ise kadın olduğu görülmüştür.

6.1.1.3 Üreticilerin Eğitim Durumları

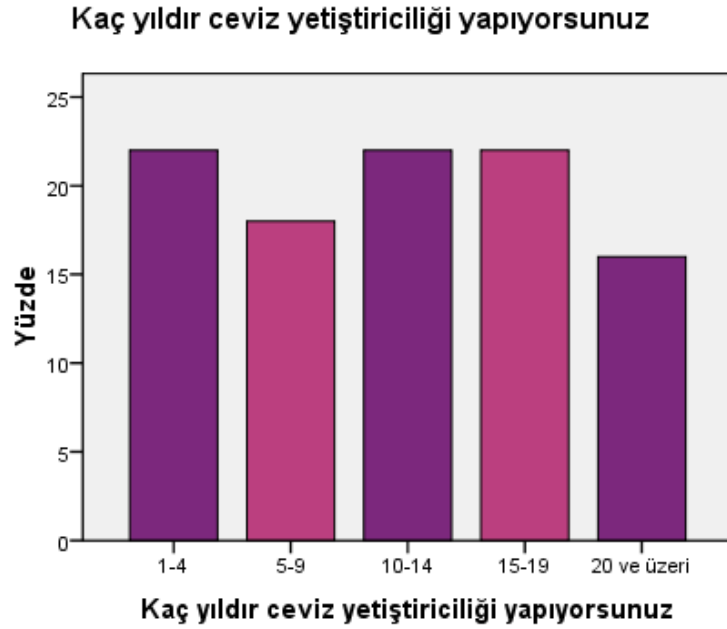
Üreticilerin eğitim durumlarında çok büyük farklılıklar görülmemektedir. Sınırlı sayıda okuma yazma bilmeyen, ortaöğretim ve üniversite mezunu bulunmakla birlikte üreticilerin %80 oranında ilköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. Ceviz üreticileri arasında en üst öğrenim düzeyi 2 kişi ile üniversite mezunu olarak belirlenmiş olup, üreticiler arasında yüksek lisans veya doktora mezunu bulunmamaktadır.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

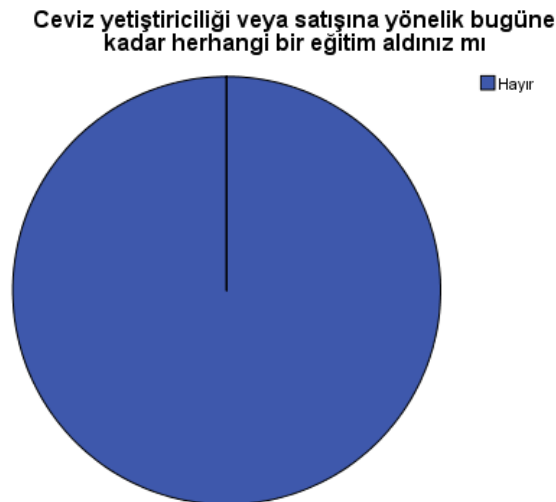
6.1.1.4 Ceviz Yetiştirilen Süre

Çiftçilerin ceviz yetiştirdikleri süre oldukça eşit bir dağılım göstermektedir. Araştırma kapsamında hem üretime yeni başlamış hem de uzun yıllardır üretim ile uğraşan yetiştiricilere ulaşılması amaçlanmıştır. Böylelikle her grubun deneyimlediği üretim süreçlerinin ve sorunların ortaya konulması sağlanmıştır.

6.1.1.5 Ceviz Yetiştiriciliği ve Satışı Eğitimi

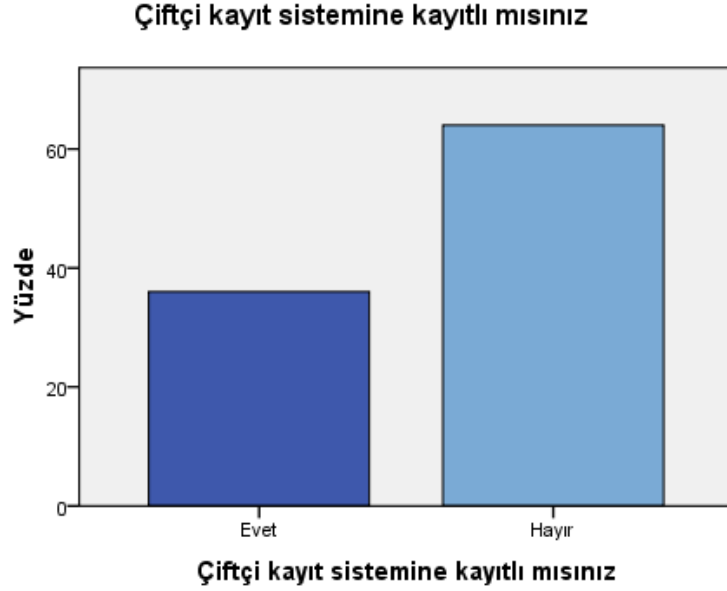
Yapılan araştırma sonucunda araştırma dâhilinde görüşülen 50 üreticinin hiçbirinin ceviz yetiştiriciliği ve satışı konusunda eğitim almadığı ortaya çıkmıştır. Analiz raporunun sorunlar bölümünde dile getirilmiş olan teknik bilgi eksikliği sorununun konu ile ilgili eğitim eksikliğinden kaynaklandığı ve düzenlenecek eğitim etkinlikleri ile aşılabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

6.1.1.6 Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlılık

Araştırma kapsamında ceviz üreticilerine “Çiftçi Kayıt Sistemi’ne” kayıtlı olup olmadıkları sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre görüşülen 50 üreticiden on sekiz tanesi adı geçen sisteme kayıtlı iken, geriye kalan otuz iki üreticinin böyle bir kaydının bulunmadığı tespit edilmiştir.

6.1.1.7 Ceviz İle İlgili Faaliyet Gösteren Örgütlere Üyelik

Araştırma verilerinin incelenmesi sonucunda ceviz yetiştiriciliği ile uğraşan çiftçilerin büyük çoğunluğunun ceviz ile ilgili faaliyet gösteren kooperatif, birlik gibi bir örgütlenmeye dahil olmadıkları görülmüştür. 50 çiftçiden yalnızca iki kişi böyle bir üyeliklerinin bulunduğunu ve üye oldukları örgütün Ziraat Odası olduğunu dile getirmiştir.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

6.1.1.8 Tarım Sigortası

Çiftçiler arasında tarım sigortası yaptıran oranının sınırlı sayıda kalmakla beraber ceviz ile ilgili faaliyetler yürüten örgütlenmelere üye olmaktan göreceli olarak daha yaygın olduğu söylenebilir. Araştırma kapsamında görüşülen 50 ceviz yetiştiricisinden sekiz kişinin tarım sigortası yaptırmış olduğu sonucu elde edilmiştir. Oransal olarak ceviz yetiştiren çiftçilerin %16'sı tarım sigortası yaptırmıştır.

6.1.1.9 Cevizden Gelir Elde Etme

Yapılan araştırma sonucunda ceviz yetiştiriciliğinin görüşülen çiftçiler tarafından bir ana ekonomik faaliyet olarak değil, ek gelir getiren bir aktivite olarak gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Üreticilerin tamamı geçimlerini cevizin yanı sıra elde ettikleri diğer gelirler ile sağladıklarını dile getirmiştir. Ailesinin ve kendisinin geçimini yalnızca cevizden sağlayan üretici bulunmamaktadır.

Cevizden elde edilen gelir ile ilgili bir diğer soru ise gelirin yıllara göre düzenli bir artış gösterip göstermediği ile ilgilidir. Bu soruya alınan yanıtlara göre üreticilerin %62'lik bir çoğunluğu böyle bir artışın olmadığı konusunda hemfikirdir. %38'e denk gelen 19 kişilik bir grup ise cevizden elde edilen gelirden yıllara göre düzenli bir artış olduğunu ifade etmiştir.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

6.1.2. Arazi Özellikleri

6.1.2.1 Ceviz Yetiştirilen Arazinin Büyüklüğü

Ceviz yetiştirilen arazinin büyüklüğü 1 dönümden az ile başlayıp 10 dönüm ve üzeri ile son bulmakla beraber oldukça çeşitlilik göstermektedir. Yetiştirilen cevizin çoğunluk 1 dönümlük ve 2 dönümlük arazilerde yetiştirildiği tespit edilmiştir. 50 üreticiden 18 tanesi üretimini 2 dönümlük arazide ve 7 tanesini 1 dönümlük arazide gerçekleştirmektedir.

6.1.2.2 Arazinin Mülkiyet Durumu

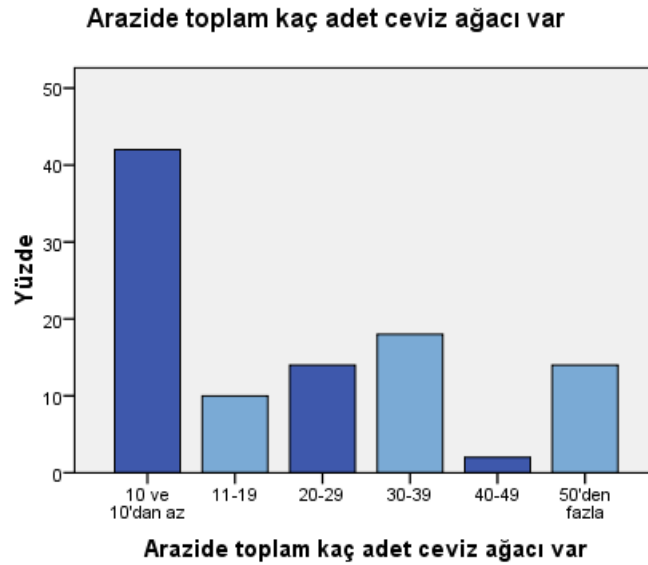
Arazinin mülkiyetine ilişkin bilgi edinmek için çiftçilere ceviz yetiştiriciliğini kendi arazilerinde mi yoksa kendilerine ait olmayan bir araziye kiralarak mı yaptıkları sorulmuştur. Ortaya her üreticinin cevizi kendi arazisinde yetiştirdiği şeklinde bir sonuç çıkmıştır. Bu sonuç doğrultusunda ceviz yetiştirmek için var olan imkânların kullanıldığı fakat ceviz yetiştirmek için özellikle bir arazi kiralamak yoluyla yatırım yapılmadığı görülmüştür.

6.1.2.3 Arazideki Ceviz Ağacı Miktarı

Elde edilen verilere göre arazilerde bulunan ceviz ağacı sayılarına yönelik 10 ve 10'dan azdan başlayarak 50 ve üzeri ile son bulan bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre ceviz yetiştirilen arazilerin yaklaşık yarısında 10 ve 10'dan az sayıda ceviz ağacı bulunduğu tespit edilmiştir. 50'den fazla ağaç barındıran arazi sayısı ile yedi ile sınırlı kalmıştır. Bu durumun cevizden elde edilen gelir ile ilgili başlıkta değinilen ceviz üretiminin yan bir ekonomik aktivite olması olgusunun nedenleri arasında olduğu öne

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

sürülebilir. Bu tezi destekleyen bir diğer olgu ise aşağıda çapraz tablolama ile görselleştirilen arazi büyüklüğü ile arazi üzerindeki ceviz ağacı miktarı arasındaki ilişkidir.

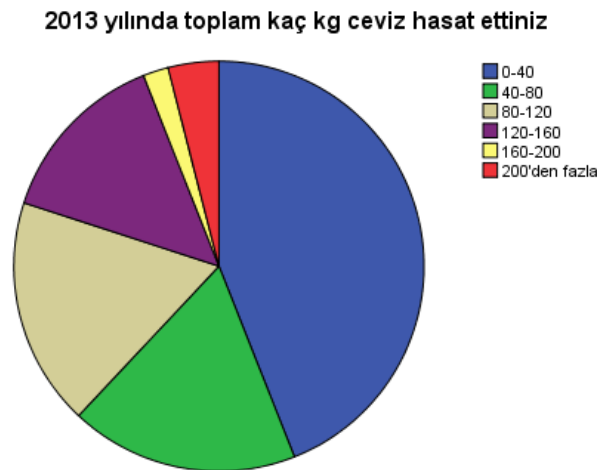

Yapılan analize göre arazi boyutu ile üzerinde barındırdığı ceviz ağacı miktarı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Arazi boyutu büyüdükçe üzerindeki ceviz ağacı miktarının arttığı öne sürülememektedir.

6.1.3. Ceviz Yetiştirme ve Depolama Süreçleri

6.1.3.1 2013 Yılı Ceviz Hasadı

Çiftçilerin 2013 yılında yaptıkları toplam ceviz hasadı miktarı kilogram cinsinden '0-40' aralığından başlayarak 200'den fazla aralığına kadar sınıflandırılmıştır. 2013 yılında üreticiler tarafından elde edilen hasadın çoğunluğu 0-40 kg. aralığındadır. 50 üreticiden on dokuzu bu aralıkta ürün elde etmiştir. 200 kg ve üzeri ürün hasat eden üretici sayısı ise iki ile sınırlı kalmıştır.

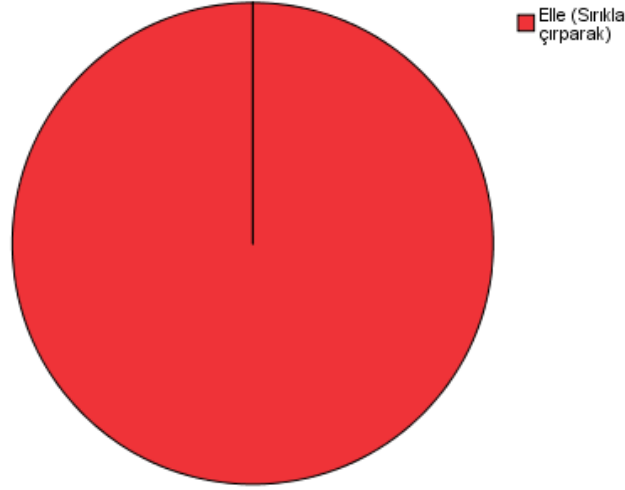

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

6.1.3.2 Ceviz Hasat ve Kurutma Yöntemleri

Ceviz yetiştiricileri arasında ceviz hasat ve kurutma yöntemlerinde büyük farklılıklar görülmemektedir. Üreticilerin tamamı ceviz hasadını elle (sırıkla çırparak) gerçekleştirmektedir. Makine teknolojisi olan mekanik sarsıcılar henüz Zonguldak ceviz üreticileri tarafından kullanılmaya başlanmamıştır.

Ceviz hasadını ne şekilde yapıyorsunuz

Ceviz kurutma yöntemi ceviz hasadı gibi tek tip olmasa da çoğunlukla güneşte kurutularak gerçekleştirilmektedir. Üreticilerden yalnızca iki çiftçi kurutma işlemini gölgede gerçekleştirirken, geriye kalan kırk sekiz çifti hasat ettikleri mahsulü güneşte kurutmaktadır.

Cevizi ne şekilde kurutuyorsunuz

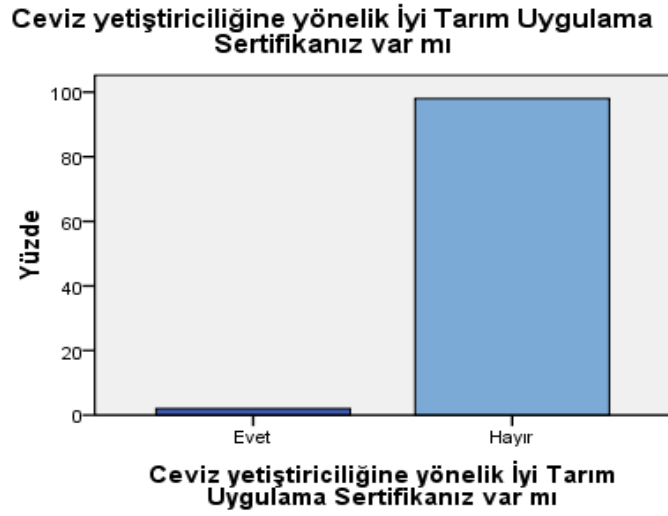
Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

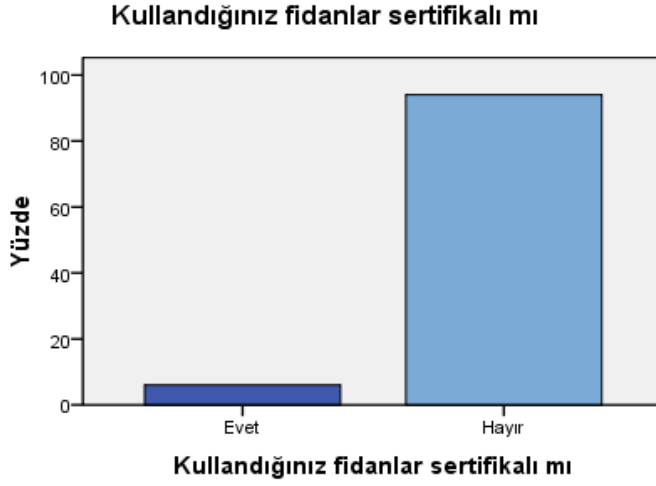
6.1.3.3 Ceviz Depolama Yöntemleri

Yapılan araştırma sonucunda üreticilerin cevizi depolama yoluna gitmedikleri tespit edilmiştir. Görüşülen 50 çiftçiden yalnızca biri cevizi kendi evinde kabuklu olarak depoladığını ifade etmiştir. Bu nedenle üreticiler arasında 200 kg ve üzeri mahsul alanlar dahil depolamaya yönelik bir girişim ve depo kiralama gibi bir yatırım durum olmadığı elde edilen bulgular arasındadır.

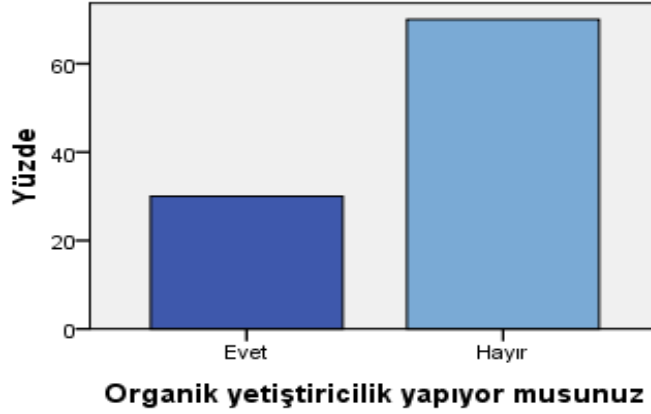
6.1.3.4 Sertifikalar ve Organik Üretim

Araştırma kapsamında Zonguldak'ta sertifikalı ve organik ceviz yetiştiriciliğine yönelik uygulamaların üreticiler tarafından sahiplenilip sahiplenilmediğine dair bilgi edinmek istenilmiştir. Bu kapsamda üreticilere “İyi Tarım Uygulamaları” sertifikasına, sertifikalı fidanlara ve organik ceviz yetiştiriciliğine dair sorular yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre “İyi Tarım Uygulamaları” sertifikası ve sertifikalı fidanlarla üretim çiftçiler arasında yaygın değilken, organik üretimin göreceli olarak daha yaygındır. 50 üreticiden yalnızca biri “İyi Tarım Uygulamaları” sertifikasına ve yalnızca üçü sertifikalı fidanlara sahip iken, on beşi organik üretim gerçekleştirdiğini ifade etmiştir.

Organik yetiştiricilik yapıyor musunuz

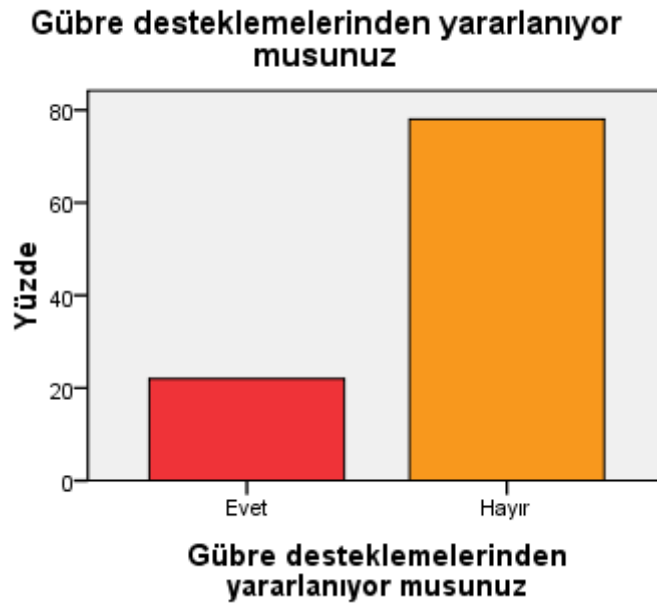
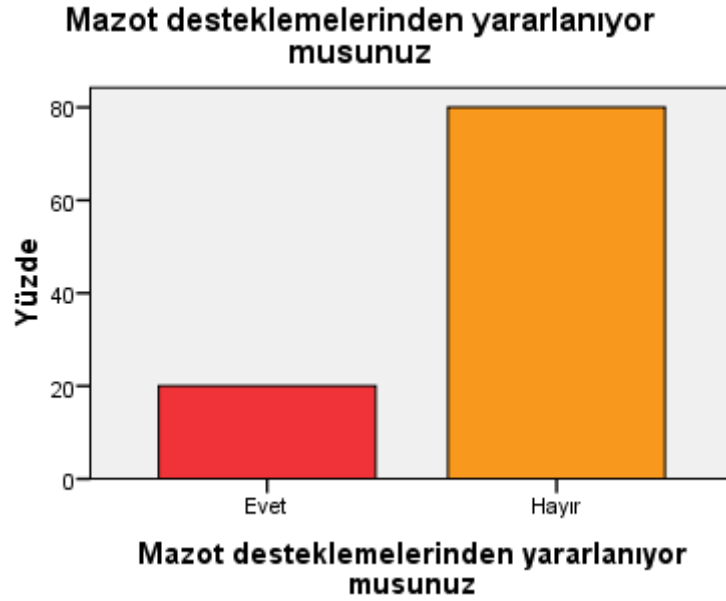

6.1.3.5 Desteklerden Yararlanma

Ceviz üreticilerinin yararlanabilecekleri devlet tarafından sağlanan tarım destekleri toprak analiz desteklemeleri, mazot desteklemeleri, gübre desteklemeleri, sertifikalı fidan desteklemeleri, organik tarım desteği ve iyi tarım uygulamaları desteği olarak belirlenmiştir. Bu belirlemeye göre ceviz yetiştiricilerinin devlet tarafından sağlanan hangi desteklerden ne oranda yararlandıkları tespit edilmek istenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre üreticilerin toprak analizi desteklemeleri, sertifikalı fidan desteklemeleri, organik tarım desteği ve iyi tarım uygulamaları desteklerinden yararlanmadığı, mazot ve gübre desteklemelerinden ise sınırlı bir oranda yararlandığı ortaya çıkmıştır. Mazot ve gübre desteklemelerinden yararlanan kişiler

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına “Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

genellikle aynı kişiler olmakla birlikte en az bir destekten yararlanan kişi sayısı 50 üretici içine on bir olarak tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre on kişi mazot ve on bir kişi gübre desteklemelerinden yararlanmaktadır. Otuz dokuz kişi ise herhangi bir destekten yararlanmamaktadır.

6.1.4. Ceviz Yetiştiriciliğinde Ortaya Çıkan Sorunlar

Zonguldak'ta çiftçilerin ceviz üretim süreçlerinde deneyimledikleri sorunlar araştırma kapsamında belirlenmek istenmiştir. Bu nedenle üreticilerden önem derecesine göre deneyimledikleri üç sorunu sıralamaları talep edilmiştir. Sıkça tekrar edilen sorunlar bakım maliyetleri, zorlu arazi şartları, sulama koşulları, vahşi hayvanlar, hastalık ve zararlı böcekler, uygunsuz hava koşulları, ulaşım sorunu, düşük verim, Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

teknik bilgi eksikliği ve ürünün düşük gelir getirmesi olarak ifade edilmiştir. Üreticilerin büyük çoğunluğu sadece birinci ve ikinci önem derecesinde sorun belirttikleri için üçüncü derecenin analizinin yapılması mümkün olmamıştır.

Birinci önem derecesinde en çok altı çizilen sorun bakım maliyetleri olarak ortaya çıkmıştır. %14'lük bir orana sahip olan bakım maliyetlerini, %12'şerlik oranlarla zorlu arazi şartları ve hastalık ve zararlı böcekler izlemektedir. Ayrıca sıklıkla altı çizilen bir diğer sorun ise teknik bilgi eksikliği olarak ortaya çıkmıştır.

İkinci önem derecesinde ise öne çıkan sorun zorlu arazi şartlarıdır. Bu sorun dışında kalan bütün sorunlar eşit derecede önem arz etmektedir.

6.1.5. Satış ve Tanıtım Yöntemleri

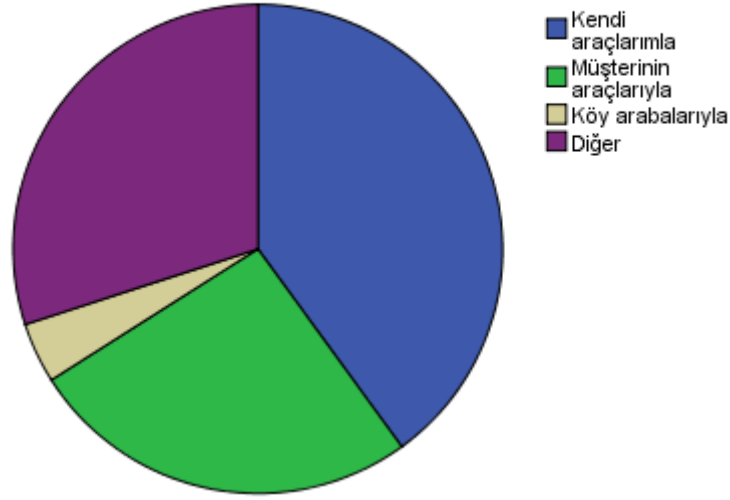
6.1.5.1 Müşteriler ve Ürünü Ulaştırma

Elde edilen sonuçlara göre ceviz üreticilerinin iki ana müşteri grubu yerel toptancılar ve doğrudan yaptıkları satışlarda pazardan alışveriş yapan halk olarak tespit edilmiştir. Üreticilerin %40'ı elde ettikleri mahsulün satışını pazarda halka yaparken, %34'ü ise yerel toptancılara pazarlamaktadır. Ayrıca üreticilerin %20'si elde ettikleri ürünü pazarlama yoluna gitmeyip hane içinde tüketmektedir.

Ürünü müşteriye ulaştırmada iki ana yöntem ise üreticilerin kendi araçlarıyla ve müşterilerin araçlarıyla ulaştırmak olarak ortaya çıkmıştır. Üreticilerin %40'ı ürünü ulaştırmak için kendi araçlarını kullanırken, %26'sı müşterilerin araçlarını kullanmaktadır.

Cevizi müşterilere nasıl ulaştırıyorsunuz

6.1.5.2 Tanıtım Süreçleri

Zonguldak'ta ceviz üreticilerinin satışını yaptıkları ürünlerin tanıtımını sağlama yolları ve cevizin tanıtım değeri ile ilgili fikirleri araştırma kapsamında değinilen son konudur. Üreticilerin oldukça büyük bir kısmı ürünlerinin ve kendilerinin tanıtımını yapmadıklarını ifade etmişlerdir. 50 üreticiden kırk sekizi tanıtım yapmadıklarını dile getirmiştir. Tanıtım yaptığını ifade eden üreticilerin ise gelişkin bir tanıtım stratejisine sahip olmadan ürünü anlatarak tanıtım yoluna gittikleri görülmüştür.

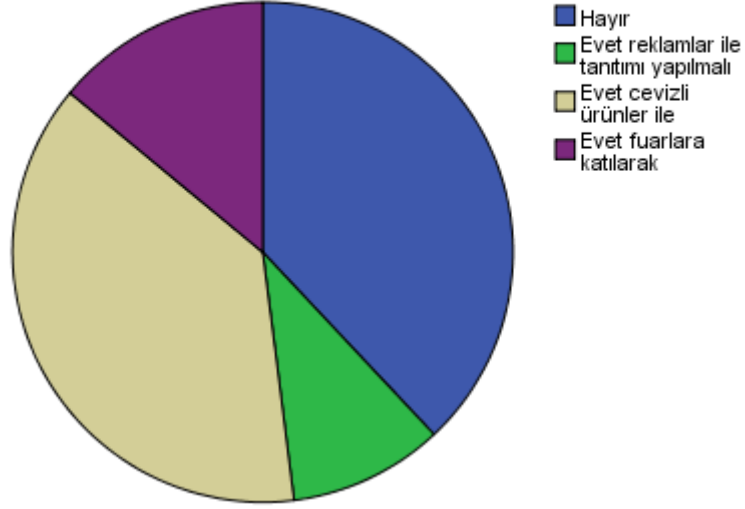
Bir çiftçi olarak kendinizi ve yetiştirdiğiniz cevizi müşterilerinize tanıtıyor musunuz?

	Sıklık	Yüzde
Tanıtım yapmıyorum	48	96,0
Tanıtım yapıyorum	2	4,0
Toplam	50	100,0

Zonguldak cevizinin tanıtım değeri ve yöntemi konusunda ise üreticilerin fikirleri çeşitlilik göstermektedir. Üreticilerin %38'lik bir oranı Zonguldak cevizini tanıtımı yapılmaya değer bir ürün olarak görmezken geriye kalan %62'lik bir farklı yöntemlerle Zonguldak cevizinin tanıtımının yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Üreticilerin %38'i cevizli ürünler ile %14'ü fuarlara katılarak ve %10'u reklamlar aracılığıyla ürün tanıtımının gerçekleşmesi gerektiğini düşünmektedir.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Zonguldak'ta yetiştirilen ceviz sizce tanıtımı yapılmaya değer bir ürün mü

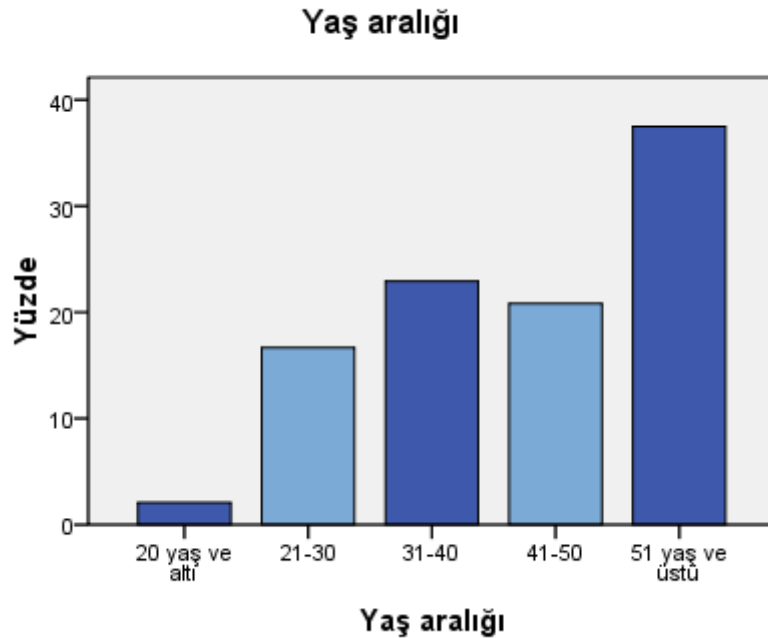
6.2 Kestane Anketleri Veri Analizi

Zonguldak Kestanesi ve Cevizine Yönelik Markalaşma Çalışmaları Projesi kapsamında 50 kestane toplayıcısı ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Kişilerin yaşı, cinsiyeti ve eğitim durumlarının yanı sıra kestane toplayıcılığı ile ilgili 19 adet soru yanıtlamaları istenmiştir. Elde edilen verilerin SPSS programına aktarıldıktan sonra analizi mümkün kılınmıştır. Verilerin analiz edilmesi ile Zonguldak ilinde kestane toplayıcılığı ile uğraşan nüfusun profili çıkarılmış, kestane toplama süreçleri ve Zonguldak keşanesinin markalaşma değeri ile ilgili bilgi edinilmiştir. Elde edilen bilgiler toplayıcıların genel özellikleri, toplama ve depolama süreçleri, toplama sürecinde sorunlar ve satış ve tanıtım olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır. Her ana başlık konu ile ilgili alt başlıklar içermektedir.

6.2.1. Kestane Toplayıcılarının Genel Özellikleri

6.2.1.1 Toplayıcıların Yaş Dağılımı

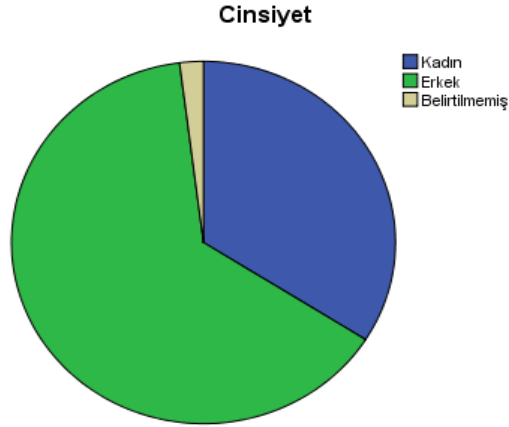
Zonguldak ilinde kestane toplayıcılığı ile uğraşan nüfusun yaş dağılımını tespit etmek amacıyla 20 yaş ve altından başlayıp 51 yaş ve üstü ile biten bir kategorizasyon yapılmıştır. Bu kategorizasyona göre kestane toplayıcılığı en çok %36'lık bir oran ile 51 yaş ve üzeri grupta yaygındır. 20 yaş ve altında kestane toplayıcılığı oldukça nadir görülürken diğer yaş grupları bir birine yakın oranlar sergilemektedir.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

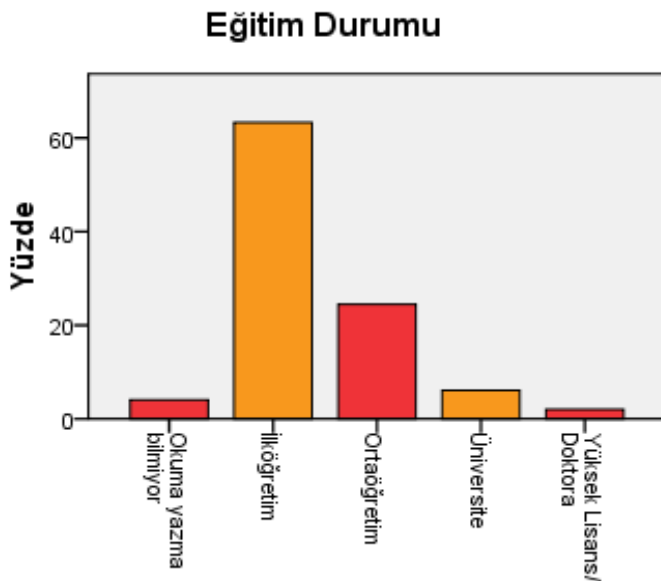
6.2.1.2 Toplayıcıların Cinsiyet Dağılımı

Zonguldak'ta kestane toplayıcılığı çoğunlukla erkekler tarafında yapıyor olsa da kadın toplayıcıların oranı da azımsanmayacak bir boyuttadır. Elde edilen verilerin analizine göre görüşülen 50 kestane toplayıcısından %64'ünün erkek, %34'ünün ise kadın olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle Zonguldak'ta kestane toplayıcılığının Türkiye'deki pek çok sektörden daha eşit bir cinsiyet dağılımına sahip olduğu görülmektedir.

6.2.1.3 Toplayıcıların Eğitim Durumları

Kestane toplayıcıları arasında en sık rastlanan eğitim durumları ilköğretim ve ortaöğretim mezuniyeti olarak tespit edilmiştir. 50 üreticiden otuz bir tanesi ilköğretim 12 tanesi ise ortaöğretim mezunudur. Sayıları sınırlı olsa da kestane toplayıcıları arasında okuma yazma bilmeyen, üniversite ve yüksek lisans/doktora mezunu olan bireylerin bulunduğu da elde edilen sonuçlar arasındadır.

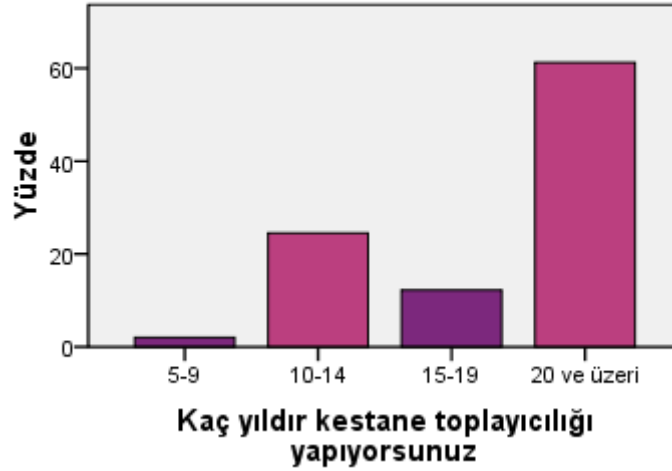

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

6.2.1.4 Kestane Toplayıcılığı Yapılan Süre

Yapılan analiz çalışmaları sonucunda görüşülen 50 toplayıcıdan kırk sekiz tanesinin en az 10 yıldır toplayıcılık ile uğraştığı görülmüştür. Görüşülen toplayıcılar arasında kestane toplayıcılığına son beş yıl içinde başlayan kimsenin bulunmaması ve son on yıl içinde başlayan tek bir kişinin bulunması Zonguldak'ta kestane toplayıcılığı yapan nüfusun iş ile ilgili deneyime sahip olduğu ve bu mesleğe yeni girişlerin sıklıkla yaşanmadığı yönünde değerlendirilebilir.

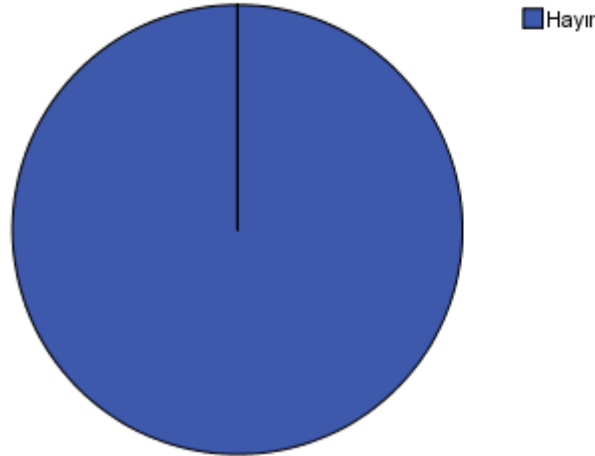
Kaç yıldır kestane toplayıcılığı yapıyorsunuz

6.2.1.5 Kestane Toplayıcılığı ve Satışı Eğitimi

Araştırma verilerinin analizi sonucunda görüşülen 50 ceviz toplayıcısından hiçbirinin kestane toplama ve satışına yönelik bir eğitim almadığı ortaya çıkmıştır.

Kestane yetiştiriciliği veya satışına yönelik bugüne kadar herhangi bir eğitim aldınız mı

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

6.2.1.6 Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlılık

Zonguldak kestane üreticileri arasında çiftçi kayıt sistemine kayıtlılığın yaygın bir durum olmadığı yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Görüşülen 50 üreticiden yalnızca biri çiftçi kayıt sistemine kayıtlı olduğu için, kayıtlı bulunan toplayıcıların oranı %2 ile sınırlı kalmıştır.

6.2.1.7 Kestane ile İlgili Faaliyet Gösteren Örgütlere Üyelik

Yapılan araştırma çalışması sonucunda Zonguldak'taki kestane toplayıcılarının kestane ile ilgili herhangi bir örgütlenmeye dahil olmadıkları tespit edilmiştir.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

6.2.1.8 Tarım Sigortası

Kestane üreticileri arasında tarım sigortası yaptıırma oranı oldukça düşüktür. 50 üreticiden yalnızca birinin tarım sigortası yaptıırma yoluna gittiği tespit edilmiştir. Bu nedenle üreticiler arasında tarım sigortası yaptıırmanın oranı %2 ile sınırlı kalmıştır.

6.2.1.9 Kestaneden Gelir Elde Etme

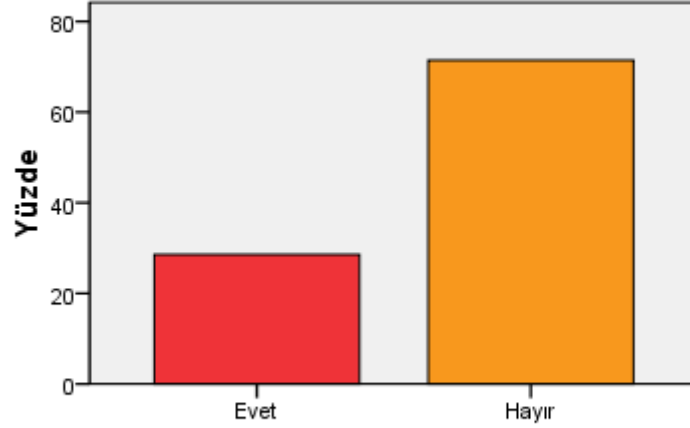
Zonguldak'taki kestane toplayıcılarının büyük çoğunluğu kestane ile yan bir ekonomik faaliyet olarak uğraşmaktadır. 50 üreticiden kırk altısı geçimini kestanenin yan sıra elde ettikleri gelirlerle karşılar, geçimini yalnızca kestaneden sağlayan toplayıcıların oranı %8 ile sınırlı kalmıştır.

Kestaneden elde edilen gelirin yıllara göre değişimi hakkında üreticiler arasında çeşitli fikirler mevcuttur. 50 üreticiden on dördü kestaneden elde edilen gelirin yıllara göre düzenli artış gösterdiğini savunurken, geriye kalan %70'lik çoğunluk böyle bir artışın söz konusu olmadığını ifade etmiştir.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

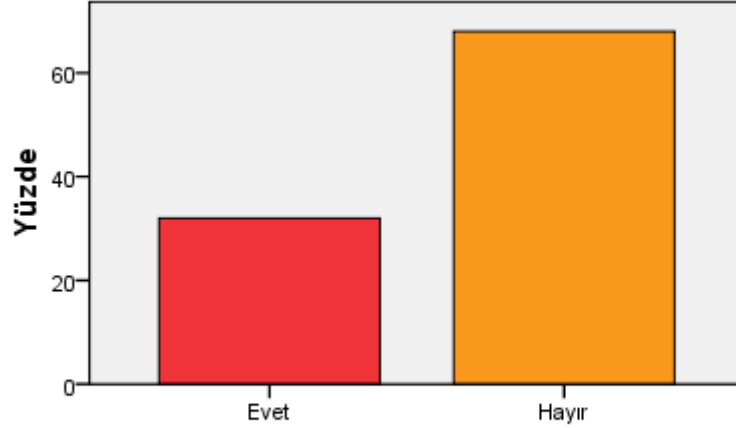
Kestaneden elde ettiğiniz gelir her yıl düzenli olarak artış gösteriyor mu

Kestaneden elde ettiğiniz gelir her yıl düzenli olarak artış gösteriyor mu

Araştırma kapsamında ayrıca genellikle ormanlık alanlardan kestane toplayarak üretimi gerçekleştiren çiftçilerin kendi özel mülklerinde veya kiralayacakları bir arazide kestane yetiştirmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Elde edilen verilere göre üreticilerin %32'si böyle bir girişimde bulunmayı düşünmektedir.

Kendi özel mülkünüzde veya kiralayacağınız bir arazide kestane ...

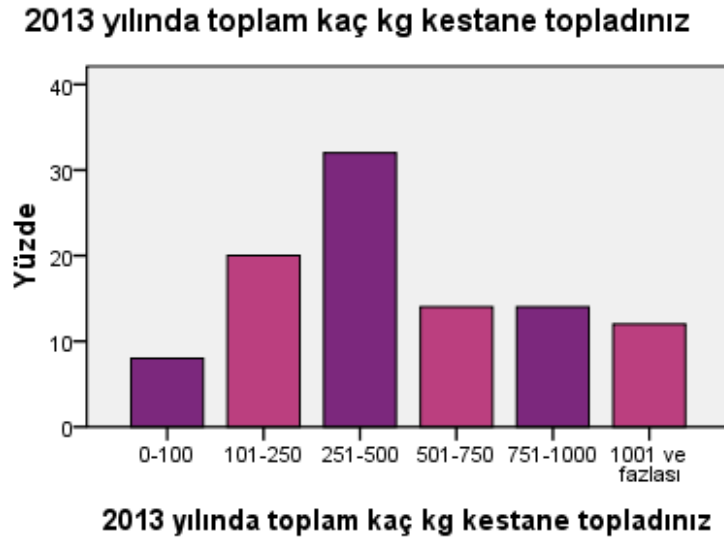
Kendi özel mülkünüzde veya kiralayacağınız bir arazide kestane yetiştiriciliği yapmayı düşünür müsünüz?

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

6.2.2. Kestane Toplama ve Depolama Süreçleri

6.2.2.1 2013 Yılı Kestane Hasadı

Zonguldak'ta 2013 yılında kestane üretimi ile uğraşan çiftçilerin aldıkları mahsul 0-100 kg aralığından başlayıp 1001 ve üzeri kg ile son bulan toplam 6 kategoride sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre üreticilerin %32'si 251-500 kg aralığında ürün almıştır. Geriye kalan kategorilerde ürün alan üreticilerin oranları benzerlik göstermektedir.

6.2.2.2 Kestane Depolama Yöntemleri

Yapılan araştırma çalışması sonucunda Zonguldak'ta kestane üreticileri arasında kestanenin depolanmasına yönelik bir uygulamanın bulunmadığı görülmüştür. Görüşülen 50 üreticinin tamamı elde ettikleri ürünü depolamadıklarını ifade etmiştir.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

6.2.2.3 Devlet Desteklerinden Yararlanma

Kestane toplayıcılarının yararlanabilecekleri devlet tarafından sağlanan tarım destekleri toprak analiz desteklemeleri, mazot desteklemeleri, gübre desteklemeleri, sertifikalı fidan desteklemeleri, organik tarım desteği ve iyi tarım uygulamaları desteği olarak belirlenmiştir. Bu belirlemeye göre kestane üreticilerinin devlet tarafından sağlanan hangi desteklerden ne oranda yararlandıkları tespit edilmek istenmiştir. Elde edilen verilerin analizi doğrultusunda kestane üreticilerinin devlet tarafından sağlanan hiçbir destekten yararlanmadığı tespit edilmiştir.

6.2.3. Kestane Toplayıcılığında Ortaya Çıkan Sorunlar

Yürütülen araştırma çalışması kapsamında Zonguldak'ta kestane üretimi ile uğraşan nüfusu etkileyen ve üretim süreçlerini zorlaştıran etmenler tespit edilmek istenmiştir. Bu nedenle kestane toplayıcılarından üretim süreçlerinde deneyimledikleri üç sorunu önem derecesine göre belirtmeleri istenmiştir. Sıkça tekrarlanan sorunlar işin zor ve yorucu olması, alanın dikenli olması, ulaşım sorunu, zeminin kaygan olması, işin ormanlık alanda gerçekleşmesi, satışın zor olması, kestanelik alanların toplayıcılarca parsellenmiş olması ve vahşi hayvanlar olarak tespit edilmiştir. Toplayıcıların büyük çoğunluğu birinci ve ikinci önem derecesinde sorun belirtip üçüncü önem derecesini yanıtlamamayı tercih ettikleri için veri analizi ilk iki önem derecesinde gerçekleştirilecektir.

Toplayıcıların birinci önem derecesinde sıklıkla üzerinde durdukları en önemli sorun %40'lık bir oranla kestane toplanan alanın dikenli olması olarak ortaya çıkmıştır. Sıklıkla altı çizilen bir diğer sorun ise %20'lik bir tekrarlanma oranıyla işin zor ve yorucu olmasıdır.

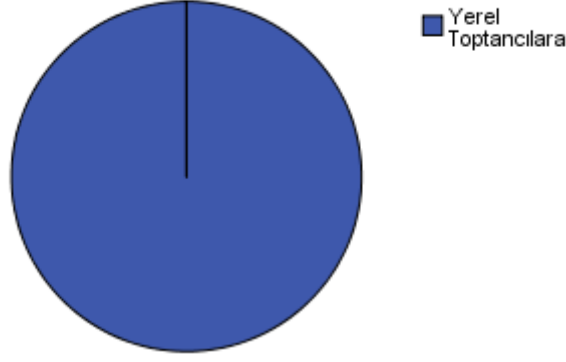
İkinci derece önemli sorunlarda ise en çok altı çizilen etmenler alanın dikenli olması ile ulaşım sorunu olarak belirlenmiştir.

6.2.4. Satış ve Tanıtım Yöntemleri

6.2.4.1 Müşteriler ve Ürünü Ulaştırma

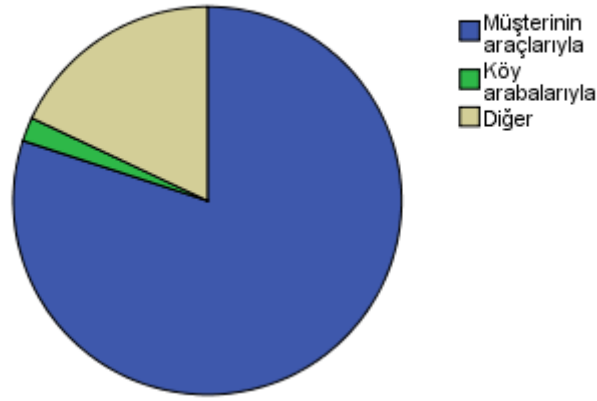
Görüşülen kestane üreticilerinin tamamı elde ettikleri ürünü yerel toptancılara satmaktadır.

Topladığınız kestaneyi kimlere satıyorsunuz

Kestane üreticileri elde ettikleri ürünü tek bir müşteri grubuna satıyor olsalar da ürünü ulaştırma da farklı yolları kullanmaktadırlar. En yaygın olan ürün ulaştırma yöntemi %80'lik bir oranla müşterilerin araçlarını kullanmak olarak tespit edilmiştir.

Kestaneyi müşterilere nasıl ulaştırıyorsunuz

6.2.4.2 Tanıtım Süreçleri

Yapılan araştırma sonucunda kestaneye üreticilerinin büyük bir çoğunluğunun tanıtım yapmadığı ortaya çıkmıştır. 50 üretici içinde tanıtım yapanların sayısı dört ile sınırlı kalmıştır. Tanıtım yapan üreticilerin ise gelişkin bir tanıtım stratejisine sahip olmadıkları, ürünü anlatma ve tattırma yolu ile tanıtım sağlamayı amaçladıkları tespit edilmiştir.

Bir çiftçi olarak kendinizi ve yetiştirdiğiniz kestaneyi müşterilerinize tanıtıyor musunuz?

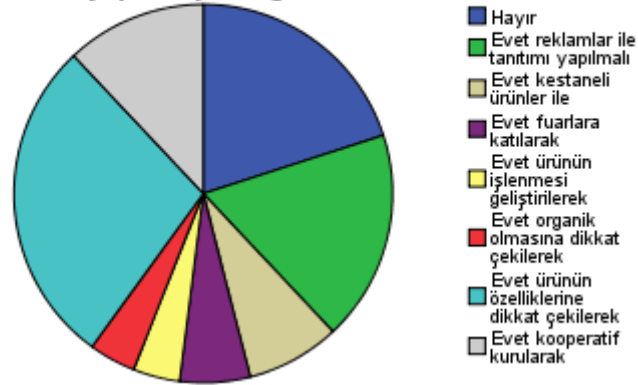
	Sıklık	Yüzde
Tanıtım yapmıyorum	46	92,0

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Tanıtım yapıyorum	4	8,0
Toplam	50	100,0

Üreticiler her ne kadar kendileri tanıtım yapmıyor olsalar da Zonguldak kestanesinin tanıtımı yapılmaya değer bir ürün olduğu konusunda büyük oran da hem fikirdirler. Ürünün tanıtım değeri olmadığını düşünen üreticilerin oranı %20 ile sınırlı kalmıştır. Tanıtım yöntemleri olarak üreticilerin önerileri ise reklamlar, kestaneli ürünler, fuarlar, ürünün işlenmesinin geliştirilmesi, ürün özelliklerine dikkat çekilmesi, ürünün organik olduğuna dikkat çekilmesi ve kooperatif kurma olarak belirlenmiştir.

Zonguldak'ta yetiştirilen kestane sizce tanıtımı yapılmaya değer bir ürün mü

7 PAYDAŞ GÖRÜŞMELERİ ANALİZİ

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Zonguldak'ta ceviz ve kestane üretiminin mevcut durumunu analiz etmek amacıyla yürütülen Zonguldak Kestanesi ve Cevizine Yönelik Markalaşma Çalışmaları projesi kapsamında il çapında kestane ve ceviz üretimi gerçekleştiren çiftçilerle anket çalışması yürütülmüş ve ilde tarım faaliyetleri konusunda söz sahibi olan kurum ve kuruluşlarla paydaş görüşmeleri yapılmıştır. Paydaş görüşmelerinde görüşülen kurumlar aşağıdaki gibidir.

- Zonguldak Tarım İl Müdürlüğü
- Zonguldak Orman Müdürlüğü
- Alaplı Ziraat Odası
- Alaplı Tarım ve Kredi Kooperatifi
- Alaplı İlçe Tarım Müdürlüğü
- Karadeniz Ereğli İlçe Tarım Müdürlüğü
- Karadeniz Ereğli Ziraat Odası
- Çaycuma Orman İşletme Müdürlüğü
- Çaycuma Ziraat Odası
- Çaycuma İlçe Tarım Müdürlüğü
- Çaycuma Ticaret ve Sanayi Odası
- Gökçebey Orman İşletme Müdürlüğü
- Gökçebey Orman Fidanlık Müdürlüğü
- Gökçebey Ziraat Odası
- Gökçebey İlçe Tarım Müdürlüğü
- Devrek Ziraat Odası
- Devrek İlçe Tarım Müdürlüğü
- Ereğli Osmanlı Çileğini Koruma ve Yaşatma Derneği

Yukarıda adı geçen 18 kurum ile yapılan görüşmelerde kurum yetkililerine Zonguldak'ta kestane ve ceviz üretimine dair, bu ürünlerin bölge ekonomisindeki değeri, stratejik önemi, üretim ve pazarlama stratejileri, geleceği ve markalaşma değeri üzerine sorular yöneltilmiştir. Sorular ve paydaşlardan alınan bilgiler aşağıdaki şekildedir.

7.1. Bölgede Tarım Sektörünün Mevcut Durumu ve Geleceği

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Bölgede tarım sektörünün mevcut durumu ve geleceğine yönelik uzman görüşleri bir biriyle benzeşir niteliktedir. Zonguldak'ta ana tarımsal faaliyet fındık yetiştiriciliği olarak belirtilmiş olup, gelişmekte olan bir sektör olarak seracılığa işaret edilmiştir. Çok yıllık meyve üretimi de bölgede yapılan bir diğer üretim biçimidir. Ceviz, kestane, kuşburnu ve kiraz etkin üretimi geliştirilerek ilde tarımsal ekonomiyi güçlendirilecek ürünler olarak belirtilmiştir. İl genelinde tarımsal gelişmeyi engelleyen bir faktör olarak arazilerin parçalı ve çok hisseli oluşu bu nedenle de üzerinde üretim yapılmak yerine boş bırakıldığı sıklıkla tekrarlanmıştır.

7.2. Bölgede Ceviz ve Kestanenin Mevcut Durumu ve Geleceği

Gerçekleştirilen paydaş görüşmeleri sonucunda ceviz ve kestanenin bölgenin ana tarımsal ürünü olan fındığın gölgesinde kaldığı tespit edilmiştir. Bölgedeki tarımsal arazilerin %95'inde fındık üretilirken, ceviz üretilen arazilerin oranı %1 gibi bir seviyede kalmaktadır. Geriye kalan araziler ise tarımsal üretime uygun nitelik taşımalarına rağmen bu yönde değerlendirilmemektedir. Kestane üretimi ise ormanlık alanlarda kendiliğinden yetişmiş ağaçlarda gerçekleştirilmekte olup zirai alanlarda kestane dikimi gibi girişimler bulunmamaktadır.

Uzmanların belirttiği üzere ilgili tedbirlerin alınması ile her iki ürünün de ildeki tarım potansiyelini geliştirmede katkı sağlayacağı görülmüştür. Bir takım önlemlerin alınması ve planlamaların yapılması ile ceviz ve kestane üretiminin gelecekte daha gelişmiş bir seviyede olacağı tahmin edilmektedir. Bu önlemler ve planlamalar boş arazilerin ceviz yetiştiriciliği ile değerlendirilmesi, bölgenin iklim ve toprak türüne uygun fidelerin seçilmesi, tarım desteklerinin artırılması ve üreticileri bilinçlendirme çalışmalarının yapılması olarak tespit edilmiştir.

Ceviz üretimi konusunda uzmanlar hem fikir bir tavır sergilerken kestane konusunda bir takım fikir ayrılıkları tespit edilmiştir. Kimi kurumların temsilcileri kestane ormanlık alanlarda yetiştiği ve ağaçlar zarar gördüğü için gelecekte bir üretim artışı beklememektedir. Diğer kurum yetkilileri ise düzenli bakım ve teşvik uygulamaları ile kestane üretiminin gelecekte artış göstereceğini öne sürmüştür. Ayrıca kestane üretimini arttırmak için ilaçlama ve aşılama çalışmalarının gerekliliği sıklıkla değinilen önlemler arasındadır. Kestane ilde doğal olarak yetişmiş bir ağaç türü olduğu için organik üretimin ve zirai dikimlerin yapılması da öneriler arasındadır.

7.3. Üretim Alanları ve Miktarlar

Uzmanların ortak görüşlerine göre ilde hemen her bölgede değişen miktarlarda ve kalitede ceviz ve kestane üretimi görülmektedir. Ceviz üretimi genellikle kapama bahçelerde ve fındık bahçelerinin içinde

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

bulunmaktadır. Ana ekonomik faaliyet olarak fındık yetiştiren üreticiler kendi bahçelerinde sınırlı sayıda ağaç ile ceviz de yetiştirmektedir. Fakat yetiştirilen bu ceviz ya iç pazar ihtiyacını karşılamada ya da ailelerin kendi tüketimlerine yetecek miktarda olmaktadır. İl genelinde 2013 yılında yaklaşık 2.786 ton ceviz üretildiği belirtilmiştir. Ceviz üretiminin yapıldığı sıklıkla değinilen bölgeler, Ereğli, Devrek, Çaycuma, Alaplı ve Gökçebey olarak ifade edilmiştir. Özellikle Çaycuma'da 500 dekarlık bir alan ceviz bahçesi olarak kullanılmaktadır.

Kestane üretimi ise yüksek ormanlık alanlarda kendiliğinden doğal olarak yetişen ağaçlar ile yapılmaktadır. 2013 yılında yaklaşık 1.198 ton kestane hasat edildiği belirtilmiştir. Toplam kestane ağacı sayısı ise yaklaşık 50.700 olarak ifade edilmiştir. Kestane üretiminde Alparslan Köyü ormanları başı çekmektedir. Bunun yanı sıra Osman Beyler Köyü, Kışla, Çayır, Güdüllü, Yaka, Hacı Musa, Pazarlıoğlu, Bostancılar ve Esenyurt kestane üretiminin yoğunlukla görüldüğü alanlardır. Gökçebey'de de kestane üretimi görülmekle beraber üretilen kestanenin kalitesi diğer bölgelere göre düşüktür.

7.4. Pazarlama Kanalları

Görüşülen kurum yetkilileri elde edilen ceviz ve kestane mahsullerinin pazarlama kanallarının oldukça sınırlı olduğunu belirtmişlerdir. Her iki ürün de ilçe içi ve dışı pazarlarda, yol kenarlarında üreticiler tarafından pazarlanmaktadır. Bir diğer müşteri grubu ise ürünü üreticiden alan toptancılarıdır. Ceviz genellikle hane içi tüketim amacıyla üretilmektedir ve pazar payı bu nedenle düşüktür. Ceviz genellikle perakende olarak satılmaktadır. Kestaneye ise il dışından özellikle Bursa'dan toptancılar rağbet göstermektedir. Kestaneden farklı olarak ceviz marketler alıcı olarak çıkmaktadır.

7.5 Talep Miktarı ve Pazarlar

Kestane ve cevizin alıcı bulduğu bölgeler bazı benzer özellikler göstermekle birlikte kullanım amaçları doğrultusunda bazı noktalarda ayrılmaktadır. Ceviz daha çok pazar ürünü olarak il içinde tüketilmektedir. Sınırlı miktarda olan dış pazarlar ise yoğunlukla İstanbul, Bursa, Ankara ve Bandırma'dır. Kestane ise yoğunlukla Bursa'da bulunan kestane işleme tesisleri tarafından talep edilmektedir. Yıllık ortalama bu işletmeler tarafından satın alınan kestane miktarı 1.000-1.500 ton olarak belirtilmiş ve ile sağladığı ekonomik getiri 2,5-3 milyon TL olarak ifade edilmiştir. Bursa dışında Zonguldak'tan kestane talep eden diğer iller İstanbul, Düzce ve Sakarya olarak tespit edilmiştir.

7.6. Gelir Elde Etme

Kestane ve cevizin üretimi bölgede kayda değer oranda yapılmasına rağmen bu üretimden gelir elde eden nüfus oldukça sınırlı kalmıştır. Ceviz daha çok hane içi tüketim amacıyla üretildiği için kestaneden gelir elde etme daha çok ön plana çıkmıştır. Cevizden gelir elde eden nüfus Devrek'te yoğunlaşmıştır. İl genelinde cevizden gelir elde eden nüfus oranı ise %5 olarak tespit edilmiştir. Kestaneden gelir elde eden nüfus ise Kozlu, Kilimli ve Ereğli'de yoğunlaşmış toplam Zonguldak nüfusunun %10'una denk gelmektedir. Toplamda 80 köyün kestaneden gelir elde ettiği ifade edilmiştir.

7.7. İstihdam

İlgili kurum yetkilileri ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda kestane ve ceviz yetiştiriciliğinde genellikle ücretli işgücü kullanılmadığı görülmüştür. Ücretli iş gücü oldukça nadiren ceviz toplamada ve kestane dikimi için ağaçlandırma sahalarında kullanılmaktadır. Çoğu çiftçi tüm yetiştirme süreçlerini kendi yapmaktadır. Ücretsiz aile emeği bu iki ürünün yetiştirilmesinde sıklıkla kullanılan işgücü türü olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle kestane ve ceviz yetiştiriciliği çiftçi ailelerinin dışında kalan nüfus için istihdam olanağı yaratmamaktadır.

7.8. Tarımsal Örgütlenme

Zonguldak ilinde kestane ve ceviz üreticiliğine yönelik çiftçileri korumak, eğitim vermek ve üretim standartlarını iyileştirmek amacıyla kurulmuş herhangi bir tarımsal örgütlenme biçimi bulunmamaktadır. İlde kurulu bulunan tarım kooperatifleri ise kestane ve ceviz alanlarında aktif çalışma yürütmemektedir. Yalnızca ziraat odaları ve tarım müdürlükleri koordinasyon içinde kestane ve ceviz yetiştiriciliğine yönelik sınırlı faaliyet göstermektedir.

7.9. Markalaşma Adımları

İlgili kurum yetkilileri Zonguldak'ta kestane ve cevizin markalaşmasına yönelik atılacak adımlara birçok öneri getirmişlerdir. Markalaşma çalışmalarından üretim süreçlerinin düzenlenmesinin gerekliliği üzerinde bir fikir birliği vardır. Öncelikle ceviz ve kestane yetiştiriciliğine yönelik kapama bahçeler oluşturulmalı, bölgeye en uygun fidanlar seçilmeli ve aşılama çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Sözü geçen çalışmalar ile üretimde standart ve istikrar sağlanmış olacaktır. Üretimde istikrar ve standardın sağlanması ve üreticilerin bilinçlendirilmesi markalaşma çalışmalarından önce sağlanması gereken kriterler olarak ifade edilmiştir.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Markalaşma çalışmalarında en sık tekrarlanan öneri işlenmiş ürünlere ağırlık verilmesidir. Kestane ve ceviz işlenip cevizli ekmek, kestane şekeri gibi ürünlere dönüştürülerek markalaşmasının sağlanacağı öngörülmüştür. Ürünlerin doğal ve sağlıklı olduğunu ön plana çıkaran reklam çalışmaları ise bir diğer markalaşma adımı olarak ifade edilmiştir. Tarımsal fuarlara stantlarla katılım ve desteklerin artırılması da ürünlerin marka değerini geliştirecek faktörler arasında sayılmıştır.

7.10. Tarımın Stratejik Önemi

Tarım sektörü Zonguldak'ta madencilik ve demir-çelik sektörlerinin gölgesinde kalmaktadır. Fakat tarım sektörünün gelişmesi bölge için stratejik önem taşımaktadır. Tarım sektörü kurum yetkililerinin açıklamalarına göre bölge halkının %30'u için gelir kaynağı niteliğindedir. Tarım sektöründe yaşanacak gelişmeler ile tarımda istihdam artacak olup il dışına verilen göç oranında gerileme görülecektir. Özellikle ceviz desteklerin artırılması ve planlama çalışmalarının yapılması ile bölgeye önemli girdi sağlayacak bir ürün olarak nitelendirilmiştir.

7.11. Kurumlara Düşen Görevler

Görüşmeler kapsamında görüşülen kurum yetkililerinin kestane ve ceviz tanıtım süreçlerinde kurumların üstlenebileceği görevlere dair fikirleri alınmıştır. Bu bağlamda kurumlar tarafından üstlenilmesinin gerekliliği en sık tekrarlanan görev üretim miktarlarının tespiti ve bu miktarı artırma çalışmaları olarak belirlenmiştir. Ürün miktarını arttırmak için boş arazilerin üretim amaçlı kullanımının sağlanması ve eylem planlarının hazırlanması kurumlara düşen önemli görevler arasındadır. Ayrıca çiftçiyi bilinçlendirmek için seminerler ve eğitimler düzenlemek, fuarlar organize etmek ve projeler geliştirip uygulamaya koymak kurumların üstlenmesi gereken görevler arasındadır. Bu çalışmaları yürütmesi öngörülen kurumlar Orman Müdürlükleri, Tarım Müdürlükleri, Ziraat Odaları ve Tarım Kredi Kooperatifi olarak belirtilmiştir.

8 GZTF ANALİZİ

Güçlü Yönler <ul style="list-style-type: none">• Kestaneden oldukça fazla ürün alınıyor.• İklim şartları kestane ve ceviz yetiştirmeye uygun.• Her geçen yıl verim artışı var.• Toprak yapısı ceviz yetiştirmeye uygun.• Kestaneden aynı zamanda kestane balı elde ediliyor.• Yetişen ceviz kalitelidir.• Kestaneden işlenmiş ürün elde edilmektedir.• Köylerde değerlendirilebilecek boş araziler mevcut.• Ürünlere alıcı bulmakta sorun yaşanmıyor.• Elde edilen gelir düzenli artış gösteriyor.	Zayıf Yönler <ul style="list-style-type: none">• Madencilik faaliyetlerinden dolayı topraklar verimlerini kaybetmiştir.• Ormanlık alanlarda sorunlar görülmektedir.• Ceviz fideleri dışarıdan getirilmektedir.• Toprağın altı beton yapıdadır.• Kestane toplayıcılığı ormanlık alanlarda yapılmaktadır.• Kestane hasadı için izin alınması gerekmektedir.• Toprak analizleri yaptırılmamaktadır.• Araziler bölünmeden dolayı üretime uygun olma niteliğini kaybetmiştir.• Teknik donanım konusunda devlet desteği yetersiz kalmaktadır.• Çiftçiler yetiştiricilik hakkında yeterince bilgi ve beceri sahibi değildir.• Çiftçilik profesyonel olarak yapılmamaktadır.
Fırsatlar <ul style="list-style-type: none">• Orman ve arazi dağılımı ile ilgili düzenlemeler yapılmalıdır.• Ziraat Odası konu ile ilgili proje hazırlamalıdır.• Coğrafi tescil işlemi gerçekleştirilmelidir.• Gıda sektörüne yönelik ürünler yetiştirilmelidir.• Üretim yoğun işçilik gerektirmemektedir.	Tehditler <ul style="list-style-type: none">• Hastalık nedeniyle kestaneler kurumaktadır.• Bölge artan oranlarda göç vermektedir.

9 SONUÇ

Dünya genelinde son 50 yıl içinde hizmet ve sanayi sektörleri oldukça hızlı bir gelişme hızı yakalamış olsalar da tarım sektörü hala önemini korur vaziyettedir. Özellikle son yıllarda önem kazanan organik tarım çalışmaları ile insana ve çevreye zarar vermeden, zararlı katkı maddeleri içermeyen üretilen ürünlerin pazar payları artış göstermiştir. Sağlıklı ve iyi beslenme, obezite gibi yanlış ve düzensiz beslenme nedeniyle ortaya çıkan hastalıkları önlemede bir strateji olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Türkiye gibi verimli toprak yapısına ve ürün çeşitliliğine sahip olan ülkelerde tarım ürünlerinin üretim miktarı ve kalitesinin geliştirilerek dış pazar payının artırılması ülkelerin ekonomileri için hayati önem taşımaktadır.

Zonguldak ili kestane ve ceviz yetiştiriciliği açısından oldukça uygun bir iklime ve toprak yapısına sahiptir. Kestane ve ceviz bitkileri hem meyve hem de işlenmiş ürün olarak yüksek gelir getiren ürünler sınıfında yer almaktadır. Bu nedenle Zonguldak Ziraat Odası tarafından ildeki ceviz ve kestane yetiştiriciliğinin mevcut durumunu tespit etmek amacıyla bir proje geliştirilmiştir. Geliştirilen proje çerçevesinde ildeki ceviz ve kestane üretim süreçleri, pazarlama ve tanıtım aşamaları, çiftçilerin yetiştiricilik konusunda yaşadıkları sorunları tespit etmek amacıyla bir araştırma çalışması gerçekleştirilerek sözü geçen ürünlerin markalaşma değerleri tespit edilmek istenmiştir. Araştırma çalışmaları kapsamında 50 ceviz ve 50 kestane üreticisi çiftçi ile anket çalışması yapılmış, ilde tarımsal üretimle ilgili bilgi ve kanaat sahibi olan 18 kurum ile paydaş görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ildeki tarımsal üretimle ilgili söz sahibi olan kurum, kuruluş, sivil toplum örgütü ve çiftçilerin katılımıyla gerçekleştirilen GZTF toplantısı ile kestane ve ceviz üretimine yönelik güçlü ve zayıf yönler, değerlendirilmesi gereken fırsatlar ve önlenmesi gereken tehditler tespit edilmiştir.

Gerçekleştirilen araştırma çalışmasının önemli bulguları aşağıda sıralanmıştır.

- İlde ceviz yetiştiriciliği toprak yapısı ve iklim şartlarının uygun olmasına rağmen temel bir uğraş olarak ele alınmamaktadır. Genellikle ceviz üreticiliği, fındık bahçelerinde oldukça sınırlı sayıda ağaç ile gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle potansiyel kapasiteye ulaşamamakta ve cevizden gelir elde edilememektedir.
- Kestane toplayıcılığı tamamen ormanlık alanlarda gerçekleştirilmektedir. Ormanların arazi şartları, zemin yapısı, vahşi hayvanlar ve toplayıcılığın izne tabi olması toplayıcıların işini zorlaştıran ve verimi düşüren nedenler arasındadır.
- Gerek kestane gerek ise ceviz üreticileri devlet desteklerinden gerektiği oranda yararlanamamaktadır. Ceviz üreticilerinin desteklerden yararlanma oranı görece olarak kestane üreticilerinden yüksek olsa da devlet desteklerinden haberdar olmama veya yararlanamama sektörü geri bırakan etmenler arasındadır.
- Kestane ve ceviz üretimi ile uğraşan çiftçiler konu ile ilgili herhangi bir eğitim almamıştır. Eğitim yetersizliğinden kaynaklanan teknik bilgi eksikliği hem çiftçi anketlerinde hem de paydaş görüşmelerinde sıklıkla tekrarlanan bir olgu olarak ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma, Progem Danışmanlık tarafından Zonguldak Ziraat Odası adına "Zonguldak Kestanesi ve Cevizi Markalaşma Çalışmaları Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. © 2014

Araştırma sonuçları göz önüne alındığında Zonguldak ilinde yetişen kestane ve cevizin markalaşma değeri taşıdığı, çiftçilerinin gerekli imkânlar sağlandığında bu değere katkıda bulunmaya istekli olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle konu ile ilgili projelerin geliştirilmesi, eğitim ve bilgilendirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi bölge ve ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır.